

Att leva eukaristiskt

Föredrag vid reträtt på Berget, Rättvik 15-18 juni 2020

Hans Eminens Kardinal Anders Arborelius, OCD, Biskop av Stockholm

(Föredragen är nedskrivna efter bandinspelning)

Föredrag I

Herre, Jesus Kristus, vi ber dig att komma till vår hjälp, så att vi ser din närvaro ibland oss, så att din närvaro i eukaristin lyser upp och förvandlar vår tillvaro, så att vi helt kan leva till din ära, förvandlas av din nåd och sprida din sanning, barmhärtighet och kärlek. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Eukaristin är centrum i vårt liv som kristna. Där får vi den föda, den näring och det liv som sakta men säkert skall förvandla vår tillvaro. Där förbereds vi för himlens eviga härlighet, då vi skall leva i ständig tillbedjan, tacksägelse och lovsång. Frågan är om vi tar vi emot allt detta. Låter vi eukaristin verkligen förvandla också det vanliga livet eller blir det endast en högtidsstund på söndagen eller på den dagliga mässan?

Denna aspekt skall vi ta upp i de här föredragen och försöka se, att Gud i sin ofattbara barmhärtighet vill förvandla hela vår tillvaro, så att vi mer och mer genomsyras av det vi tar emot. All annan föda är det vi som assimilerar, den går upp i oss. Men genom eukaristin är det vi som Jesus vill införliva i sitt mysterium. Det är en process som började i dopet, när vi blir Guds barn i ordets fulla bemärkelse, när vi blir förenade med Jesus i hela hans mysterium. Processen måste hela tiden förnyas och hållas vid liv. Vår stora svårighet är att vi influeras mycket mer av andra källor och inflytanden som omger oss än av Kristus och hans budskap.

Därför är det så viktigt att vi verkligen låter den näring och den föda vi tar emot i eukaristin prägla oss på nytt, så att vår likhet med Kristus förstärks, så att vi mer och mer förvandlas av den nåd vi tar emot. Wilfrid Stinissen (1927-2013) brukade säga, att ordet förvandling är ett typiskt katolsk ord. Men i grund och botten tror jag, att alla kristna accepterar, att Gud genom sin frälsning vill förvandla hela vår tillvaro och att vi steg för steg kan genomsyras av evangeliet, eukaristin och budskapet. Men oftast är vi inte riktigt närvarande.

Det första vi har att göra, när vi kommer på reträtt, liksom varje söndag eller varje gång vi kommer till kyrkan är, att vi blir medvetna om Guds närvaro. I tro, hopp och kärlek tar vi till oss det faktum, som vi egentligen bejaktar, men som ändå inte riktigt har trängt in i oss, att i varje ögonblick av vår existens är vi beroende av Gud. Det är han som skapar mig. Skapelsen är inte bara något långt borta i tidernas begynnelse, utan i varje ögonblick framgår jag ur Guds skapande hand. Jag kan inte existera ens under bråkdelen av en sekund, om inte Gud vill att jag skall existera. Jag är alltid helt beroende av att Gud är med i mitt liv.

Gud ger mig den existens och den plats i tillvaron som är min. Jag måste då uppfyllas av tacksägelse och glädje över att Gud vill att jag finns till. Samtidigt är det många människor som har svårt att acceptera sig själva. Därför är det viktigt, att vi är medvetna om att Gud skapar bara fulländade ting. Var och en av oss är ett mästerverk, ett unikt mästerverk som aldrig skall upprepas, kopieras eller klonas. Vi har svårt att riktigt ta till oss, att Gud verkligen vill, att vi skall vara de vi är. Vi vill så gärna vara någon annan. Många ungdomar vill vara

som en rockstjärna. Sedan blir det något annat ideal som fastighetsmäklare. Ett tag var Lill-Babs Sveriges mest avundade kvinna. Sedan var det drottning Silvia. Det är lite olika vad man vill satsa på. Jag får tro och lita på, att Gud har skapat mig och att han vill att jag skall vara den jag är.

Samtidigt skall jag förvandlas, fördjupas och förädlas under hela mitt liv. Jag får livet här på jorden som en möjlighet att finslipas, så att jag mer och mer kan motsvara Gud ursprungliga dröm om mig. Detta förvandlingsverk sker alltid i dialog. Jag lever i en ständig relation till den Gud som har skapat mig och som i Jesus håller på att frälsa mig. På svenska säger vi ibland att vi är frälsta, speciellt i en mer frikyrklig atmosfär, medan vi utifrån ett mer klassiskt perspektiv skulle säga att Gud håller på att frälsa oss. Ända till mitt sista andetag kan han mer och mer förvandla mig genom sin nåd. Att ha detta perspektiv är mycket viktigt. Allt det som händer i mitt liv, allt det jag är med om, kan hjälpa mig att komma honom närmare och att motsvara hans kärlek och barmhärtighet.

Jag lever alltid i relation, i dialog. Det är lite svårare att ta till sig detta i vår tid, som är så präglad av individualismen. Den livsåskådning som präglar oss och vårt samhälle mer än vi kanske själva förstår är en slags sekulär humanism, där varje människa utgår från sin situation, sina behov, sin längtan. Det är jaget som står i centrum och inte du-et. Individualismen strider helt mot den bibliska tanken, där det är Gud som står i centrum, en teocentrisk grundhållning. Det är något vi så småningom måste lära oss, eftersom vi är mer präglade av det andra synsättet på grund av att vi har vuxit upp i ett samhälle och en kultur som är så präglade av individualismen. Därför kostar det ibland lite på att lära om och upptäcka den bibliska grundsynen, där allting genljuder av Guds närvaro. Människan är kallad att leva i ständig lovsång och tacksägelse.

Psaltarsalmerna är en lärobok, en slags grundkurs i vad det innebär att leva i dialog med Gud. Där ser vi att allt mänskligt material finns med. Det kan chockera många, att man där ser hur människan är. Hon är missnöjd, fylld av hat och hämndkänslor. Det är sådant som kommer upp, när vi närmar oss Gud, men det är just det som skall renas i mötet med Gud. Vi uppfylls då inte genast av glädje, utan ofta tänker vi, att det är tråkigt att sitta så länge i tystnaden. Vi skulle gärna vilja ha ett trevligt TV-program att titta på eller spela på spelcasino, som har blivit den stora sysselsättningen under Corona-tiden.

Då måste vi konfrontera oss själva med att något i oss motsätter sig eller tycker det är tråkigt att hela tiden stå inför Gud. Vi måste acceptera, att vi behöver förändras och förvandlas. Vi kan inte omedelbart brista ut i lovsång, när kaffet inte smakar bra eller vi har fått ett annat rum än det vi ville ha. Alla de här små irritationsmomenten måste vi ta in i vårt förhållande till Gud, så att vi så småningom kan omskapas från den missnöjda människan till det vi kan kalla en *homo eucharisticus*, en människa präglad av tacksägelse till Gud, som har blivit människa i Jesus Kristus, lidit och dött för oss, uppstått och fortsätter att leva ibland oss i sin Kyrka, i eukaristin, och möter oss på otaliga sätt i vår vanliga, dagliga existens.

Vi behöver öppna ögonen för Guds underbara närvaro i vår tillvaro. Här är vi lite olika. I vår kultur är vi ofta väldigt öppna för Guds närvaro i naturen. Även den sekulariserade människan, som aldrig skulle kunna drömma om att gå in i en kyrka eller åka på reträtt, tycker om att vara ute i naturen, eftersom man där anar något av tillvarons djup. För oss är det alltid en oerhörd hjälp att i naturens skönhet ana den fördolda, ännu större skönhet som är Guds oskapade skönhet.

Under en reträtt är det viktigt att ta till sig och försöka se, att Gud, som har skapat allt, är fördold mitt ibland oss på så många sätt. Naturligtvis är eukaristin det stora och allt omvandlande mötet, där Gud själv, Jesus Kristus, Guds enfödde Son, är närvarande i hela sin gudamänskliga verklighet för att möta oss, överväldiga oss och förvandla oss. För att ta till sig detta stora måste vi också öva upp oss att leva i den vardagliga atmosfären, där vi ständigt möter Gud. Guds närvaro är så mångfacetterad, så olikartad. Andra Vatikankonciliet betonar mycket starkt, att Gud har många sätt att möta oss på. Därför kan det vara bra att tänka efter i mitt eget liv, var jag spontant är mest öppen för Gud, vad jag är bra på men också vad jag är dålig på. Vi kan göra en ganska vanlig iakttagelse, att även människor, som sällan ber eller som rent av förnekar Guds existens, plötsligt börjar be när det är jobbigt.

Jag träffade en gång en colombiansk ordenssyster som sade, att innan hon träffade mig hade hon bara träffat en enda svensk. Det var en svensk affärsman på en flygtur över Anderna. När han såg att hon var en ordenssyster, frågade han, som vissa svenskar lite raljant, om hon trodde på Gud. Det antar man att en nunna gör. Det kan låta lite nedlåtande men inte direkt elakt att fråga så. Hon höll god min. Sedan kom det en riktig turbulens. Då blev det annat ljud i skällan. Bed, syster, sade han. Men snälla ni, ni tror ju inte på Gud, varför skall jag då be? I Sverige ser vi, att så fort det blir en katastrof öppnar man kyrkorna så folk kan gå och tända ljus, fast de aldrig skulle drömma om att gå dit vid något annat tillfälle. När människan verkligen har det svårt, är det svårt att helt förneka Gud. För många människor är det lättare att ta till sig Guds närvaro, när det är svårt, när det är någon olycka. För andra människor kan det vara tvärtom, att det är lättare att tacka Gud, när allt är fint och bra. Det gäller då att hitta rätt balans, så att vi upptäcker både vår svaga sida och vår starka sida.

Gud vill möta oss alltid och överallt, också när det är tråkigt. Barn och ungdomar är ofta ärligare än vi. Man hör föräldrar som säger, att barnen har svårt att slita sig från sina dataspel. De vill inte komma med till kyrkan, för de tycker att det är tråkigt där. Vissa föräldrar tvingar barnen att komma, medan andra säger, att de inte behöver följa med. Vi behöver lära barnen att det kan vara bra att också ha tråkigt ibland, att det inte hela tiden behöver hända en mängd saker. För att växa in i ett djupare gudsförhållande måste vi också kunna integrera upplevelsen av det som känns ganska torrt och tråkigt, det som mystikerna kallar öknen.

Att leva hela sitt liv i öknen ger kanske inte så många sinnesintryck och upplevelser. För många människor är en stor del av livet ganska halv-tråkig. Man kanske har ett halv-tråkigt jobb. Därhemma är de lika tråkiga. Man måste kunna acceptera, att livet inte alltid är fyllt av väldiga upplevelser på känsloplanet och acceptera, att det kanske är just det Gud förväntar sig av oss, att vi står ut med att ha det tråkigt en timme med honom. Vi kan rentav tacka Gud för att vi kan ha det lite halvtrist och att livet inte alltid måste innebära att det händer något utan bara är händelselöshet. En hel del människor har under Corona-tiden upptäckt charmen i att ha det lite tråkigt och att det kan ge dem en helt annan syn på tillvaron. Vi får integrera olika delar av tillvaron i vårt förhållande till Gud. Det gäller också vårt missnöje och vår otålighet, en känsla som naturligtvis är förståelig hos någon som har varit isolerad en längre tid, vare sig det är på en kriminalvårdsanstalt eller i en lägenhet på Östermalm, där man nu är instängd på grund av omständigheterna.

Jag kan lära mig att upptäcka Guds närvaro på nya sätt. Gud kan möta mig och jag kan ta emot honom i delar av verkligheten, där jag inte riktigt hade förstått att han var med. Då måste vi ha grundinställningen, att vi inte lever på egen hand. I Sverige brukar man säga att

ungdomarna skall bli oberoende så fort som möjligt och stå på egna ben. Nu är det lite svårare, när det är så dyrt att få egen bostad. Men det ligger lite i vår kultur att man skall vara oberoende och stå på egna ben. Det finns ett dåligt och rent sjukligt beroende, men det finns också ett sunt beroende av andra människor och ännu mer av Gud.

Det är befriande att tro, att jag i varje ögonblick av min existens är beroende av Guds nåd och kärlek och att ingenting här på jorden egentligen behöver skilja mig från honom. Jag kan möta Gud i livets alla omständigheter. Livet är annorlunda, om jag är medveten om detta beroende. Då är det lättare att hantera vissa upplevelser, vissa inre stämningar och vissa möten. Då är jag inte ensam i mitt försök att hantera livet och dess utmaningar. Jag kan alltid ta emot Guds nåd och hjälp. Jag kan alltid räkna med att han ger mig sin hjälp och sin inspiration. Det är något vi måste öva in i det vanliga livet. Har vi inte gjort det, kan det vara mycket svårt, om vi råkar ut för en konflikt eller en svårighet av både yttre och inre art. Då är vi inte vana vid att räkna med Gud.

Därför behöver vi heliga rutiner: den söndagliga mässan, den dagliga bönen, bibelläsningen och meditationen, då vi övar in det heliga beroendet av Guds nåd och kärlek. Vi tackar Gud och ber om hans hjälp. Tidigare var det för många kristna en helig rutin att be morgonbön. Aftonbönen har fortfarande större acceptans. Många barn ber aftonbön. Men morgonbönen riskerar att bli bortglömd. Egentligen är morgonbönen ännu viktigare. Om vi börjar dagen med bön, är det större chans att vi fortsätter med bön under dagens lopp, så att vi impregnerar vår dag i bön. Vidare har vi bordsbön och ”pendlarbön”. Många människor pendlar långa vägar. Då sätter de in någonting i öronen och lyssnar på musik. Även om det inte är något direkt fromt man lyssnar på, kan all musik omvandlas till lovsång. Man kan be med dånande rockmusik. Det finns olika sätt att leva i tacksamhet och lovsång till Gud. Där har vi en helig frihet att hitta vårt sätt att leva i glädje och tacksamhet för Guds gåva.

Den helige Irenaeus (ca 130-202) skriver, att vårt sätt att tänka överensstämmer med eukaristin, och eukaristin i sin tur bekräftar vårt sätt att tänka. För honom hade eukaristin smugit sig in i hela hans tankevärld. Allt som spontant kom i hans tankar fick honom att tacka Gud. De små uttrycken för tacksamhet och tacksägelse kan förvandla oss inifrån. Jag kan tacka för att någon var otalig i dag. Det kan hjälpa mig att växa i tålmod. Jag kan tacka för att någon slog mig på ena kinden. Jesus har lärt mig att jag har en kind till, så man kan slå mig på den andra också. Riktigt så lätt är det inte alltid, för vi har också vårt motstånd. Men så småningom kan Irenaeus’ ord bli verklighet i oss, så att vi hela tiden associerar tankar, möten och intryck med vår tacksägelse till Gud. Det är ganska spännande att se, att allt det som sker i vårt liv kan hjälpa oss att tacka Gud. Men då måste vi först öva in den vanliga rutinen, där vi knyter det som händer till Gud.

Tidigare stod det i alla sakristior olika små böner, som prästen skulle be när han tog på sig de liturgiska plaggen. De börjar komma upp igen, ibland på latin. På morgonen, när man tar på sig sin t-shirt, kan man be en liten kort bön. Man kan tacka för den underbara t-shirten eller för de fina sandalerna. Det blir lite roligare, när vi kan knyta bönen till alldagliga, små händelser. Det gör den bibliska människan. Vi ser det mycket tydligt i den klassiska judendomen, där man har små, korta böner för livets alla omständigheter. År 2000 hölls det en förintelsekonferens i Stockholm, där jag var med. Vi satt i en stor aula och plötsligt kom kungen in. Jag satt då bredvid en from engelsk jude. O, viskade han till mig, då kan jag äntligen be en bön som vi skall be när vi möter en kung. Han var överlycklig att han kunde be

den här bönen. Vi kan tycka att det är lite speciellt, men det uttrycker en biblisk grundtanke, att allt det som vi är med om, allt det som händer i livet, kan ge oss tillfälle att tacka Gud. Jag måste tillägga att under förintelsekonferensen ramlade jag och bröt handleden. Jag minns inte om jag just då tackade Gud för det. Jag hörde några säga, att i den här trappan är det nästan alltid någon som ramlar, så jag var inte den första den dagen. Om vi kan tacka Gud också för det som är lite jobbigt och obehagligt, då tar vi inte bort själva det svåra, men det lindrar atmosfären. Speciellt i våra mänskliga relationer är det viktigt att få en viss distans till våra sinnesintryck. Om vi möter någon som är riktigt elak, kan vi få lite distans och säga: tack, raring, det var precis vad jag behövde höra i dag. Då kan det dämpa konflikten och atmosfären.

Det är viktigt att tro att mötet med Jesus i eukaristin präglar livet. Det är inte bara en engångsföreteelse, utan när vi tar emot Jesus som vår andliga föda, kan vi förändras och förvandlas av detta möte. Vi får del av Jesu sätt att tänka, tala och handla. Då växer vi i beredvillighet och öppenhet. Här kommer Jungfru Maria in. Vi tar emot Guds uppdrag, Guds vilja och Guds gåva. I Angelusbönen ber vi: ”Må det ske med mig som du har sagt”. På latin är det bara ett ord: *fiat* (ja, amen, det bibliska amen). När Gud kommer in i vårt liv, säger vi: ja, ja tack eller amen – *fiat*. Grundförutsättningen är, att vi verkligen vill ta emot allt det Gud vill ge oss och hjälpa oss med.

Då kan vi inte koncentrera oss på våra egna känslor och stämningar, något som annars präglar oss väldigt mycket. Vi vill vara missnöjda, arga, hämndlystna eller avundsjuka. Därför måste vi hela tiden göra en slags helomvändning. Ibland måste vi göra det gång på gång, speciellt när det gäller förlåtelsen. Det kan vi se i vårt eget liv, där det ibland kan vara svårt att riktigt förlåta. Jag kan säga förlåt, men då får vi också räkna med en slags omvändelsetid. Likadant är det, när det gäller att tacka Gud. ”Herren gav och Herren tog. Lovat vare Herrens namn” (Job 1:21), stod det ofta förr i begravningsannonserna. Nu står det ”varför?”, även när man dör vid 90 års ålder. Atmosfären har ändrats en hel del.

Det är viktigt att ta emot Guds nåd, även när det är jobbigt. Vissa människor har viljan att försöka se allt ur Guds perspektiv och vågar lita på att Gud vill dem väl, även om det tycks tvärtom. Det är därför den dagliga bönen - inte minst tidedgården – har en mycket helande aspekt. Bönen sprids ut under olika tider på dagen, så att vi helgar tiden och helgar dagen. Då helgar vi också vår egen atmosfär. Psaltarpsalmerna är verkligen enastående på det sättet, eftersom de är så mänskliga. Det är inte bara fromma människor som ber dem. Där finns också hat och hämndlystnad.

Jag skall aldrig glömma ett möte jag hade på en bokmessa i Göteborg. Då kom det fram en man till mig och frågade förskräckt, varför Gud ville att man skall dräpa alla spädbarn mot klippan (Ps 137:9). Han hade fastnat vid en fras i Bibeln. Där finns fruktansvärda saker. Det finns massmord på olika folk. Gud arbetar i en fallen värld. Även vi kristna har gjort oss skyldiga till fasanfulla ting genom tiderna. Men Gud arbetar med oss. Han arbetar med den fallna mänskligheten. I psaltarpsalmerna kan vi se att det börjar med ve- och klagorop, även hämndlystnad. Men så småningom mattas det av och blir mer och mer lovsång. ”Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig” (Ps 22:2). Den psalmen som också Jesus bad på korset, går över till överlåtelse och lovsång. Det är så vi får se på vårt liv. Ibland sitter vi fast i missnöje, uppgivenhet, hämndlystnad, agg, allt det alltför mänskliga.

Om vi tar in det svåra i vår bön, om vi vågar konfrontera oss med det inför Guds anlete, då kan det också hända någonting. Det kan ta tid. Det kan vara smärtsamt. Vi skall inte genast lägga locket på och säga, att vi inte alls känner hämndlystnad, för i nästa ögonblick tänker vi kanske ut vad vi skall hitta på för att göra livet odrägligt för alla andra. Jag får erkänna att nu sitter jag fast i det här, men du Herre, du får hjälpa mig. Det kan ta tid. Ändå är det oerhört viktigt att vi erkänner vår baksida. Det gör vi i bikten. Det gör vi i vår samvetsrannsakan när vi håller fram vår baksida för Gud och tror att han kan göra något åt det. Då kan eukaristin i stället börja prägla vårt tänkesätt. Lovsången tränger bort klagosången. Tacksägelsen får sista ordet. Vi svenskar har ett ganska bra försprång, när det gäller tacksamhet, för vi tackar ju för allt. Tack för i går. Tack för maten. Tack för att jag fick komma. Tack för att du finns till. Däremot säger vi sällan tack för att vi finns till. Det kan vara en god grund att bygga på att vi får leva i ständig tacksamhet för Guds godhet mot oss själva.

Den eukaristiska nåden kan mer och mer göra oss beroende av Guds nåd och kärlek, så att Gud också får möjlighet att omskapa och förvandla oss. Vi tror att Gud genom frälsningens nåd hela tiden vill slipa av oss, liksom krukmakaren som har lite råmaterial som är bra men som kan bli bättre. Allt kan bli bättre och förvandlas. När jag skulle predika en gång på julen, sade jag inte god jul utan en bättre jul. Det som är gott i vårt liv kan förbättras. Hela livet är en process, där krukmakaren med sin milda hand, eller ibland med en mer kraftfull hand, försöker omskapa oss, så att vi mer motsvarar den dröm Gud har om oss.

Vi är redan skapade som unika mästerverk, men det kan fullbordas och fulländas ännu mer. Då är den eukaristiska grundtonen och grundatmosfären mycket viktig. Vi är medvetna om att Gud håller på att förvandla oss. Allt det som sker kan hjälpa oss att ta emot honom på ett ännu djupare plan. Ingenting är enbart profant i vårt liv. Gud har en möjlighet att möta oss i alla livets skeden. Chesterton (1874-1936) sade en gång, att många undrar vad det betyder att det finns präster och katter i världen. Vad har de för betydelse? För vissa människor kan en präst öppna perspektiv. För någon annan kan det vara en katt. Vi människor kan öppna oss för mysteriet på så många olika sätt. Det är därför vi har alla dessa sten-katter utplacerade här i trädgården på Berget för de människor som har lättare att ana Gud genom katterna än genom prästerna! Det kan vara olika under olika skeden av vårt liv. Ibland kanske vi tröttnar på katter och tycker att det är roligare med präster eller tvärtom.

Vi kan bli mottagliga för Gud på så många olika sätt. Hela skapelsen, hela tillvaron är som vår Herres kurra-gömma-lek med oss. Han döljer sig, för att vi skall söka honom ännu mer. Det är det som Höga Visan handlar om. Bruden söker brudgummen, men plötsligt är han borta och döljer sig. Sedan dyker han upp igen i skapelsen. Likadant är det i vårt liv. Under vissa skeden av vårt liv undrar vi varför Gud har glömt bort oss, Herre, varför har du dolt dig? Ordet varför är så viktigt. Någon sade, att ordet varför är det stora gudsbeviset. Ingen vetenskap kan besvara ordet varför. Varför det finns katter, varför det finns det någonting alls och varför vi finns till, det kan ingen vetenskapsman och ingen teori besvara.

I den gamla katekesen frågades varför Gud skapade världen. Hur lärda vi än blir kan vi inte besvara det. För den bibliska människan är det en självklarhet. Det är för att vi skall kunna tacka och lova Gud, för att han har skapat allt så underbart. Frågan är om vi kan ta till oss detta. Jag kan undra varför jag finns till. Jag duger ingenting till och alla tycker att jag är oduglig. Det är eftersom Gud vill att min röst i all evighet skall förhålliga honom. Jag kan tillföra något eget och personligt till Gud. Jag som inte kan någonting, jag som inte duger

något till, jag som aldrig har presterat någonting, jag kan ge Gud min lovsång och tillbedjan som ingen annan kan ge i mitt ställe. Om inte jag ger min lovsång kommer det alltid att fattas en ton i den kosmiska liturgin. Att inse sitt egenvärde inför Gud ger oss samtidigt en oändlig ödmjukhet. Mitt existensberättigande har ingen rätt att sätta ifråga, eftersom jag kan ge Gud något unikt, personligt, som ingen annan kan ge. Det kan ibland vara bra att tänka så, om man hamnar i ett riktigt förtvivlat läge i livet. Jag betyder något, kanske inte för någon annan människa men för Gud.

Eukaristin kan mer och mer förvandla oss inifrån. Då måste vi också vara mycket noga med att förbereda oss för mötet i eukaristin. Tidigare kom människor i god tid till kyrkan och bad. Nu kommer människor ofta när mässan redan har börjat och ibland går de innan mässan är slut. Tidigare var man ofta kvar i kyrkan en stund i tacksägelse. Man har nu ofta förlorat perspektivet på, att allt som är viktigt måste både förberedas och smältas. Skall vi lära oss ett yrke, behöver vi lång tid att förbereda oss. Skall vi gifta oss eller gå i kloster behöver vi också förbereda oss. Också när det gäller att möta Gud och ta emot honom i eukaristin behöver vi förberedelse.

En italiensk karmelitnunna från 1500-talet Maria Maddalena dei Pazzi (1566-1607) sade, att hon delade in dagen i två delar: förberedelsen för kommunionen och tacksägelsen efteråt. Allt var inriktat på mötet med Jesus i eukaristin. Nu förbereder jag mig, försöker rena mig, öppna mig och sedan under resten av dagen blir jag kvar i tacksägelse. På det sättet är det naturligt att leva eukaristiskt. För andra kan det ske under hela veckan. Jag väntar då på mötet med den uppståndne Kristus, den förhärligade Kristus i söndagsmässan. Då går allt liksom in i vartannat, både förberedelse och tacksägelse. Det är viktigt med medvetenhet om att Jesus är närvarande, att han ständigt är där i eukaristin. Det är därför man i alla katolska kyrkor har tabernaklet, så att människor kan komma in och tillbe.

I Stockholm, där vi har två kyrkor i centrala sta'n öppna dagligen, är det många som kommer in, inte bara fromma katoliker utan även unga muslimer och alla möjliga. Det är någonting som drar människor till denna närvaro. Ibland hör man folk undra, vad det är med kyrkan de besöker, vad det är som är så speciellt. De känner liksom något. Ibland har människor ett sjätte sinne att förstå den eukaristiska närvaron. Också i vardagen kan man slinka in en stund i en kyrka för att be. Jag kommer ihåg från slutet av 60-talet i Dublin, att då jag åkte buss gjorde alla korstecken så fort man åkte förbi en katolsk kyrka. Det var en naturlig sak att hela tiden vara inriktad på Kristi närvaro i eukaristin.

Den eukaristiska närvaron skall sedan bära frukt i vårt sätt att tänka. Det är intressant att Descartes (1596-1650) just betonar tänkandet: *cogito ego sum*, jag tänker, alltså finns jag till. Det är tänkandet som sedan skall präglade handlandet och talandet. Har vi i vårt sätt att tänka insupit den eukaristiska närvaron, präglar det också vårt sätt att tala och handla. Ibland är vi naturligtvis tanklösa och säger något olämpligt, beroende på temperament. Vissa människor måste hela tiden hålla tand för tungan för att inte säga en massa dumheter eller otrevligheter. Några har en tendens att kunna säga dräpande repliker, medan andra länge och väl måste tänka på att få ur sig den enklaste sak. Vi är olika i våra temperament, men en sak är säker, att det vi säger och det vi gör präglas av hur vi tänker. Har vi tanken inför ögonen, att Gud är närvarande i min värld, talar till mig genom Jesus Kristus, kommer till mig i eukaristin och omger mig på alla sidor, då märks det förhoppningsvis kanske lite mer i hur vi behandlar varandra och vad vi säger. Samtidigt måste vi ibland ha tålmod med oss själva och inse, att

vi inte riktigt kan kontrollera detta, att det tar tid att genomsyras av det eukaristiska sättet att leva. Då blir det mycket spännande att leva. Nu får jag ett nytt kapitel i mitt liv i dag, och där skall jag försöka komplettera allt som händer med det eukaristiska sättet att leva. Jag skall försöka motsvara de utmaningar som ständigt möter mig.

Sedan börjar det i vardagen. Kaffemaskinen fungerade inte. På bussen fick jag trängas med en massa människor som var corona-smittade. Det var hela raden av incidenter. Det är då det visar sig, om jag kan bemöta det som sker utifrån den nåd jag har fått. Då kan jag upptäcka att jag också har möjlighet att prägla om tillvaron. Kaffemaskinen fungerade inte. O, vad bra, då kan jag göra bot och avstå från kaffet. Till de corona-smittade kan jag säga: stå på olika ställen på bussen, håll avstånd, jag skall rädda er från döden. Jag kan hitta på sätt att bemöta olika slags händelser. Jag är inte ett passivt paket, utan jag är en aktiv medaktör i frälsningsdramat. Frälsningen är något som präglar oss. Vår historia är frälsningshistoria. Jesus är med mig. Han vill hjälpa mig att illustrera evangeliet genom det jag tänker, säger och gör. Så småningom kan vi växa in i den djupa, ständiga Kristusgemenskap, som gör att eukaristin bär frukt. Vi lever ständigt i Guds närvaro.

Broder Lorens (1614-1691) säger: ”Gud är närvarande mitt i oredan i mitt kök”. Gud är med mig även i en tillvaro som ännu inte är idealisk, just för att jag skall få hans hjälp att förändra den verklighet där jag lever. Gud har sänt ut mig för att göra denna världen bättre att leva i. Jag har ett ansvar för min omgivning, för naturen, för sättet att leva tillsammans. Det är mitt sätt att tacka Gud för allt han har gjort, att jag med hans hjälp försöker förbättra den verklighet jag lever i. Då blir det mycket spännande att leva. Vad har Gud i beredskap för mig i dag? Var väntar han mig nu och i vilken fördold gestalt? Kanske i den arga busschauffören som alltid är ovänlig. Varför kan jag inte ge honom en chokladkaka? Vi kan hitta på en massa spännande saker att göra, när vi verkligen tror, att Gud använder oss, att han genom sina sakrament, genom eukaristins föda och näring vill, att hela världen skall lysas upp och bli genomsyrad av hans nåd och kärlek. Jag är inte bara ett passivt paket, utan jag står i ständig relation och dialog med Gud. Han kan inspirera mig att säga och tänka det som överensstämmer med evangeliet.

Eukaristin fortsätter. Mässan tar inte slut. På latin säger man alltid: *ite missa est*, ett latinskt uttryck som är nästan omöjligt att översätta riktigt. Det betyder: gå ut i mission. *Missa* blir *missio*. Mässa blir mission. Under resten av dagen eller veckan är jag utsänd på en eukaristisk mission för att genomsyra världen med Guds godhet, så att vi alla kan leva i tacksägelse och lovsång till honom. Vi ber till sist, att vi får Guds hjälp att leva i denna eukaristiska mission, så att vi tillsammans med Jesus Kristus kan bidra till att Guds närvaro lyser fram, ger hopp och tillit åt människor, så att de vänder sig till honom, litar på honom, tillber och tackar honom.

Herre, Jesus Kristus, du kommer till oss i eukaristin som föda och näring. Hjälp oss att så förvandlas av denna föda att vi i vår tur kan bidra till att världen förvandlas, så att den genljuder av ditt lov och pris, så att vi tillsammans får leva i ständig tacksägelse till dig. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Föredrag II

Vi försöker tillsammans att bli hemmastadda i en eukaristisk livsatmosfär, i en miljö där vi ständigt blir påmind om Guds närvaro och att vi är kallade att tacka, tillbe och tjäna honom. Vi skulle kunna sammanfatta detta i de tre verben tacka, tillbe och tjäna, som just uttrycker den kristna grundhållningen gentemot Gud. Det är vår stora glädje, vår stora lycka att vi får leva till hans ära, att vi får förhålliga honom här på jorden och förhoppningsvis en gång i evigheten. På så sätt kan vi redan nu öva in oss i det eviga livet. Vi vet inte riktigt hur det är organiserat där uppe, men vi vet en sak: att vi tillsammans med änglar och helgon skall upphöja och förhålliga Gud. Det gör vi redan nu i vår liturgi. Men människan är en. Hon kan inte i ena ögonblicket förhålliga Gud och i nästa ögonblick önska honom dit pepparn växer. Det är viktigt att vi evangeliserar vår vardag, för det är där det märks hur mycket som har fastnat av Guds budskap och Guds nåd på oss. Det är där det syns och märks, om Gud verkligen betyder något för oss, om det är vår stora lycka att få leva i relation och dialog med honom.

Vi har en väldig hjälp av eukaristin som är den näring, den föda som skall omskola oss från att vara ganska självcentrerade människor till människor som älskar att lovsjunga och upphöja Gud. Det är inte lätt. Det är mycket lätt att fastna i sig själv. Också den fromma människan kan lätt fastna i självbespeglning. Vi kan ibland märka i vår bön, att vi mer tittar på oss själva när vi ber än på Gud. Nu var jag riktigt from den här gången. Nu kändes det riktigt bra. Nu märks det att jag är en god och from människa. Vi säger det kanske inte så, men det blir lätt så, att vi är mer intresserade av att ta andlig temperatur på oss själva än att leva i en förhålligande grundhållning.

I mässans Gloria säger vi: ”vi tackar dig för din stora härlighet”. Frågan är om vi gör det, om vi verkligen tackar Gud för att han är den han är, för att hans stora härlighet är större än allt annat. Det blir lätt så att vi, som Meister Eckhart (ca 1260-1328) säger, ser på Gud som en mjölkko, där vi skall mjölka ut bönesvar på löpande band. Vi vill tillfredsställa våra andliga behov av honom. Vi kan uttrycka det på lite olika sätt. Naturligtvis får vi be Gud om allt som är bra och fint, men det blir lätt så, utan att vi riktigt märker det, att det glider över i en grundhållning, där Gud skall betjäna oss istället för tvärtom. Därför är det så viktigt att växa in i den tillbedjande, lovsjungande gemenskap som Kyrkan är och borde vara.

Samtidigt måste vi unna oss tid, för det är inte helt lätt för oss som är präglade av helt andra ideologier: konsumism, individualism, materialism och hedonism. Vi säger kanske att detta betyder ingenting för oss kristna. Vi följer bara evangeliet och vi låter oss aldrig influeras av sådant. Men det är den livsluft vi lever i. Vi kan inte undgå att i viss mån bli präglade av det mönstret. Det märks i vårt sätt att tala. Ja, nu åker jag på reträtt. Nu skall jag lära mig att leva eukaristiskt, annars skall jag gå till konsumentombudsmannen och be att få pengarna tillbaka. Vad sade prästen i dag i söndagsmässan? Ja, han sade ingenting, det gav mig ingenting och jag kände ingenting. Vi översätter saker och ting till det som passar in i våra förväntningar, hur vi vill ha det, istället för att tro att Gud kan förändra oss på ett sätt som inte riktigt passar in i våra kategorier. Vi präglas av hur det känns, vad det ger oss, vad vi får ut av det, utan att vi menar något illa med det. Eftersom vi är vana vid att det vi konsumerar, det vi satsar tid och pengar på, skall ge oss ett visst utbyte, är det lätt att vi också när det gäller Gud, kyrkan, liturgin, mässan har detta tänkesätt. Även icke-kristna har ibland genomskådat det tänkesättet.

Lars Gyllensten (1921-2006) talar om det terapeutiska gudsbeviset, att en del kristna verkar bara se, att Gud skall vara som en slags terapeut som löser det ingen annan kan lösa i deras liv. Naturligtvis får vi be Gud att han helar oss och hjälper oss, men vi får inte bara se på Gud som någon, som skall ordna upp livet, så att det blir som vi vill att det skall bli, som skall rätta till det vi inte klarar av. Det eukaristiska levnadssättet är det bästa botemedlet mot den gamla människans försök att göra Gud till sin tjänare istället för tvärtom. Därför är det så viktigt att vi verkligen har det eukaristiska levnadssättet i vårt hjärta, på vår tunga och i vårt sinne. Vi tackar dig, Herre, för din stora härlighet. Vi låter eukaristins tillbedjan förändra oss inifrån. Sakramentet bär frukt, när vi verkligen försöker leva av eukaristin, låter oss präglas av den. Då sker det något djupt inom oss.

Samtidigt måste vi vara beredda på, att vi också är präglade av andra livsmönster som hela tiden tränger sig på. Därför behöver vi tillfällen, då vi i stillhet, tystnad och eftertänksamhet begrunder, varför vi egentligen lever, varför vi deltar i liturgin, varför vi satsar på det eukaristiska levnadssättet, så att vi inte fastnar i en mer konsumerande grundhållning, där vi söker andlig tillfredsställelse för vår egen skull istället för att gå in i den stora gemenskap som faller ner och tillber den levande Guden i Jesus Kristus i det heliga sakramentet.

Vi kan se på vårt liv som ett ständigt inväxande i det som skall bli vår eviga existens: att leva i ständig tillbedjan och förhärligande. Det är inte något som tränger undan det andra i livet. Vi kan ibland få en bild att det är ganska tråkigt i himlen, att vi där bara skall sjunga lovsånger och spela på harpor. Skall vi inte göra någonting annat som är lite roligare och häftigare? Vi vet inte hur det är däruppe, men en sak vet vi, att människans djupaste åstundan och längtan skall mättas. Lovsångstonen och grundatmosfären av tillbedjan måste redan nu prägla hela vår tillvaro, så att vi ser att det finns en djupdimension i hela livet, i vårt arbete, i våra relationer till andra människor, i synen på tid, pengar, sociala förhållanden och politik. Vårt förhållande till Gud och vår efterföljelse av Jesus betyder något för allt i livet. Ingenting är enbart profant, utan mer och mer kan vi bli en *homo eucharisticus*, en människa i tacksägelse och lovsång. Minsta lilla sak får en helt annan karaktär, om vi kan se allt i det ljuset. Minsta lilla vänlighet vi möter från människor kan pigga upp oss för en hel dag och den största oförrätt kan förskingras på några minuter om det vill sig väl. Vi får ett annat perspektiv på livets alla händelser.

Det ser vi i helgonen. Ibland blir vi lite förskräckta av det de säger, för de uttrycker sig ofta på ett så radikalt sätt att vi tycker, att det är rena galenskapen. Helgonen vill att vi skall få en chock och vakna upp ur vår själviskhet. Johannes av Korset (1542-1591) är mycket bra på att chockera. Han säger, att vi måste törsta efter att bli föraktade. I vår tid blir vi kränkta av allt möjligt. Vad menar han då med att vi skall törsta efter att bli föraktade? Han menar, att om vi efterföljer Jesus Kristus som en korsfäst, föraktad, utstött och offrad människa, måste vi vara beredda på att något av detta förakt drabbar oss. Om vi vill tillhöra honom, om vi vill efterfölja honom, vore det konstigt om alla skulle vara högaktningfulla, hänsynsfulla och berömmande.

En undersökning gjordes nyligen om hur kristna barn och ungdomar upplevde sin tid i skolan. Ungefär hälften av dem hade blivit trakasserade, mobbade eller kränkta för sin tros skull, en hel del också av lärarna. Det är naturligtvis beklagligt, men om de hade fått höra av Johannes av Korset, att vi måste törsta efter att bli föraktade, hade det kanske förändrat något. Vi kan tänka efter i vårt eget liv, hur man har behandlat oss, om vi alltid har blivit väl behandlade för

att vi är kristna. Går man i ordensdräkt eller som präst, får man ibland höra vissa saker. Bland det mest behagliga är när de ropar halleluja, då de är lite överförfriskade. Det kan också vara helt andra saker man får höra. Vi får kallt räknar med, att om vi tillhör Jesus Kristus och vill efterfölja honom, får vi vara beredda att utstå samma sak som han fick utstå i världen. Det var inte alltid beröm, utan han blev bespottad, gisslad och föraktad. Då vore det konstigt om vi aldrig fick erfara något av detta, om vi aldrig fick lida för vår tros skull och aldrig blev utsatta för raljanta kommentarer. Det tillhör vårt liv i Kristi efterföljd att få lida.

Saliga är vi, säger Jesus, när man för hans skull förföljer oss, när vi utsätts för prövning. Det är inte alltid det första vi tänker på, när vi får höra något kritiskt. Men när vi verkligen vill leva till Guds ära, när vi vill att allt i vårt liv skall upphöja och prisa honom, får vi egentligen skatta oss lyckliga, att vi någon gång får höra något ofördelaktigt, att vi någon gång blir bespottade eller föraktade för hans skull. Ofta kan det förändra hela atmosfären. Nu är det kanske inte så lätt att omedelbart säga till någon som uttrycker sitt förakt: tack, kära du, för att du vill att jag skall bli mer lik Kristus. Det skall jag aldrig glömma. Du har gjort mig den största välgärning jag kan tänka mig. Många säger något föraktfullt för att sätta oss på prov. Hela vårt liv här på jorden är en prövning. Halten i vår tro på Jesus och vår efterföljelse prövas mest av de människor som på något sätt är emot oss. Det är mycket lätt att sitta och ha det trevligt tillsammans med människor som tycker precis som vi och att invaggas i en falsk atmosfär. Livet innebär att vi möter motstånd och förakt, och då får vi också i detta ana att det kan hjälpa oss att bli mer likgestaltade med Jesus Kristus.

Jag kommer ihåg ett stackars litet barn som hade varit i Rom och glädjestrålade berättade i skolan att hon fick träffa påven. Då säger lärarinnan: det är väl inget att bry sig om vad en gammal gubbe säger och gör. Hur skall man då hjälpa den här lilla flickan att ändå förstå, att vi tillhör en korsfäst Herre och att vi får vara beredda på att höra det mesta? Vi hade en presskonferens om detta. De flesta ojade sig och sade, att det var synd om dessa barn. Då sade en katolsk journalist, att då blir de ju härdade. Det kan vara bra för dem att bli utsatta för det för att stärkas i sin tro. Vi kan inte alltid pocka på att bli väl behandlade eller att man bara säger goda och fina ting om oss, utan ibland får vi ta emot motstånd för att visa att vi verkligen tillhör en korsfäst, föraktad och gisslad Herre.

Något av det vi kallar martyrium, att lida för Kristi skull, tillhör också det eukaristiska levnadssättet. I eukaristin blir Kristi korsoffer sakramentalt närvarande på altaret för vår frälsnings skull. Det uttrycks högtidligt, teologiskt, att Kristi kors är inskrivet i våra hjärtan som tillhör honom. Det är äkta livsvisdom. Våra orientaliska kristna har ofta ett kors intatuerat för att visa vem de tillhör. I många länder utsätts de kristna för missaktning och förföljelse, men de är stolta över det. Egentligen har vi alla genom dopet fått korset intatuerat i vår själ. Jag vet en ung kille som har hela Kristi måltid intatuerad på armen. Det kan vara ett sätt att evangelisera. Andra har tatuerat Vår Fru av Guadalupe eller en ängel på ryggen. Det finns många sätt att ära och förhålliga Herren, men alla sätt är kanske inte menade för oss.

Om vi vill leva i den eukaristiska livsatmosfären, måste vi också kunna integrera det som inte är så roligt och behagligt. Korset är en ständig verklighet i vårt liv. Det kan möta oss på så olika sätt. Det kan vara i oss själva, att vi har ett djupt sår, psykologisk eller andligt. Livet tillfogar oss sår. Det är viktigt att kunna acceptera, att vi tyvärr inte hade världens bästa föräldrar. Nu för tiden är det mode att många författare skriver hur hemska deras föräldrar var. Det har blivit en litterär genre, att man måste berätta att man hade fruktansvärda föräldrar.

Egentligen var de kanske som alla andra, alla har ju sina fel. Det gör att ett syskon kan skriva en sak, ett annat syskon en annan sak, även om det var samma familj. Vi människor, vare sig vi vill det eller ej, tillfogar varandra sår och särskilt när vi lever i nära relation. Det tragiska och kanske allra tydligaste tecknet på det vi kallar arvsynd är, att när människor lever nära varandra, kommer de alltid att såra varandra. Tyvärr sker de flesta våldsbrott i nära relationer. Det är aldrig lätt att leva nära varandra utan att såra varandra. Det kan vara de alldagliga små såren. Om någon vi tycker om och som står oss nära blir irriterad och säger något obehagligt, då tar vi det djupare än om det är busschauffören eller chefen på jobbet som irriterar oss. Vi måste kunna smälta, att vi människor inte alltid behandlar varandra med silkesvantar. Vi försöker och vi är naturligtvis förpliktade att så mycket som möjligt vara kärleksfulla och omtänksamma, men ibland kan vi bli så omtänksamma, att vi trycker ner någon i skorna. Även en god intention kan ibland såra människor.

Att räkna med att vi alltid kommer att såra varandra är viktigt, om vi vill leva i Jesu efterföljd i en eukaristisk atmosfär. Korset möter oss i otaliga skepnader. Men om vi i det kan se den Korsfästes ansikte, blir det något annat. Därför är det så viktigt att vi har Jesu ansikte på vår näthinna. För några år sedan satte man upp en bild i vår domkyrka av Jesu heliga anlete, som konstnären Erik Olsson (1901-1986) från Halmstad har gjort. Man satte det så, att egentligen endast prästerna vid altaret kunde se bilden. De som sitter i kyrkan har nästan alltid ett kors de kan se på, men prästen skall ha ett litet kors på själva altaret som han kan se och spegla sig i medan han firar mässan. Nu finns det en stor bild i domkyrkan av Jesu heliga anlete, det sårade ansiktet, så att prästen hela tiden, när han firar mässan, speglar sig i Jesu anlete.

När vi firar eukaristin skall vi bli medvetna om, att eukaristin alltid är att leva sig in sakramentalt i Kristi korsoffer och samtidigt skall vi ta ut himlens härlighet i förskott. Vi balanserar mellan det här och nu. Här och nu möter vi Kristus, både som den korsfäste Herren och som den förhärligade Herren. Det är inte alltid lätt att hålla den balansen. Tidigare betonade man mycket starkt mässan som ett offer, ett korsoffer. Man talade om mässoffret. I vår tid är man ibland mer inriktad på att mässan är en delaktighet i den himmelska bröllopsmåltiden. Vi behöver båda dessa eukaristiska perspektiv för att bli hemma i den värld där vi lever, där korset i en eller annan gestalt alltid brukar dyka upp. Det kan vara småsaker. O, vad vackert och skönt det är idag, men så börjar vi svettas och tycker att det är jobbigt. Det kommer alltid små irritationsmoment som kan vara mycket jobbiga. Eller vi har sandaler och får stenar i skon. Vi får alltid räkna med att vi inte kan ta ut den fulla himmelska glädjen i allt och överallt. Men vi kan alltid få små tecken.

Det är viktigt att tänka efter vad som präglar mig som kristen, om det mer är korset eller uppståndelsen. Lite förenklat brukar man säga, att den västerländska kristenheten är mer präglad av korset, vare sig det gäller det katolska eller det protestantiska synsättet, medan den ortodoxa, österländska synen, vare sig det är ortodoxer eller katoliker, är mer präglad av uppståndelsen. Som kristna får vi dela alla skatter. Därför är det viktigt att se, att om jag mer är kvar vid korset, kanske jag behöver ta med mer av uppståndelsen. Eller om jag redan nu lämnat korset därhän och lever i uppståndelsen, kanske jag behöver korset. Vårt dagliga liv ger oss både korset och uppståndelsen i olika doser. Vi får känna igen den Korsfäste i vår lidande medmänniska, när vi läser tidningarna om alla massakrer och alla olyckor. Kristi kors möter oss där. Men också uppståndelsen, glädjen, hänförelsen, tacksamheten över Guds godhet och kärlek finns med. Eukaristin ger oss näring för att leva oss in i hela Kristusmysteriet. I trons mysterium säger vi: din död förkunnar vi och din uppståndelse

bekänner vi till dess du återkommer i härlighet. Att Jesus skall återkomma i härlighet glömmet vi ibland bort.

Jag satt en gång på tåget och läste mina papper inför någon reträtt. När man sitter bredvid någon är det lätt att ögonen går till det den andre läser. Speciellt om någon har en skärm, är det mycket lätt att automatiskt snegla dit. Hon som satt bredvid mig sneglade då på vad jag läste och såg, att jag skrivit något om Jesu återkomst. Hon såg att jag var präst och undrade om vi kristna också talar om Jesu återkomst. Hon tillhörde Jehovas vittnen och sade att de talar väldigt mycket om Jesu återkomst. Hon visste inte att vi också talade om det. På tåget kan man vara med om mycket sådant. Om det finns en präst och en som är överförfriskad, så dras de till varandra. I Sverige är det bara de som har fått i sig lite för mycket som talar om religion.

När vi tar emot Jesus i eukaristin och lever av sakramentet, måste det betyda att vi mer och mer lever oss in i hela hans mysterium, att det blir mer levande och att vi har det som tolkningsnyckel. Vi har två ögon för att se på verkligheten, både ur korsets och uppståndelsens perspektiv. Men ofta är vi lite skelögda, så att vissa lutar mer åt korset och andra mer åt uppståndelsen. Det är bra att hitta en balans mellan detta. Sedan kan vi ha en speciell förkärlek. I den ordenstradition jag tillhör brukar man välja som tillnamn något mysterium. Det kan t.ex. vara korset eller uppståndelsen. Vi har som kristna vår egen nådegåva, vår egen karism, något som vi brinner för, något speciellt. Det är viktigt att inse, att Gud har gett mig något speciellt som gör, att jag känner en dragning till ett mysterium, till någonting i tron. Det är något vi får ta vara på, samtidigt som vi skall växa in i och tillgodogöra oss helheten.

Eukaristin är verkligen att möta Jesus i hela hans verklighet. Hans kropp och blod blir vår näring som hjälper oss att leva vårt liv mer och mer infogade i honom, mer och mer delaktiga av hans mysterium, så att vi likgestaltas med honom, så att det mer är han som lever i oss än vi själva, att han mer och mer tar överhanden, att han lever så djupt förenad med oss att vi blir ett. Det är målet. Här nere på jorden prövas vi och sätts på prov, för att vi mer och mer skall bli honom lika och likgestaltas med honom. Det innebär också att vi måste renas från allt som hindrar. Den heliga Birgitta (ca 1303-1373) liknar Gud vid en tvätterska, som hela tiden håller på att rena och tvätta oss, befria oss från allt det som är synd, svaghet och bräcklighet. Hela vårt liv är att bli renade, befriade, helade. Det är ett viktigt perspektiv för oss att begrunda, att det som vi först bara kan se som en orättvisa, en svårighet, ett trauma, på sikt kan göra oss fria från vår själviskhet och självupptagenhet. Också det som tas ifrån oss, det som vållar oss sorg och smärta, kan på sikt bidra till att vi blir mer fria för Gud och vår nästa.

Vi får upptäcka det perspektiv vi kallar Guds försyn, att allt det som sker är på något sätt för vårt bästa, för att vi skall komma Gud nära, för att vi skall komma ut ur oss själva, vår självupptagenhet och själviskhet, även om det tycks rakt motsatt först. Motgångarna, missförstånden och allt det vi lätt kan haka upp oss på kan på sikt befria oss, göra oss mer öppna för Gud och vår nästa. Men det kan ta tid. Vi kan fastna vid något. Någon sade att hon inte hade varit i kyrkan på trettio år, för det var en präst som var ovänlig mot henne. En liten sak kan vålla stor skada. Det kan vara tvärtom. Jag tänker då på en kategori i våra församlingar som nu börjar dö ut. De kom direkt från koncentrationslägren med de vita bussarna efter kriget och var i många fall pionjärer för att bygga upp församlingarna, inte minst i Dalarna, i Ludvika. Det var de som började den Katolska Kyrkan efter reformationen i

Dalarna. Nu är de flesta döda, men jag har ändå haft privilegiet att få möta några av dem som hade Hitlers telefonnummer inristade. Aldrig mötte jag något av bitterhet eller något hatiskt hos de här människorna. De hade mött stort lidande och vissa hade mardrömmar varje natt. De var plågade. Men när det gällde det andliga mötte jag inget spår av bitterhet, besvikelse eller agg utan tvärtom. Det svåra hade fört dem allt djupare in i föreningen med Kristus, samtidigt som de kunde ha sina psykologiska kantigheter och svårigheter.

Vi kan aldrig skylla ifrån oss på andra, när det gäller vad vi är och vad som är viktigt för oss. Det finns en viss tendens att t.ex. anklaga föräldrarna eller skylla på arv och miljö. Man fick aldrig den uppgift man förtjänade eller den plats på jobbet man ville ha. Man blev inte abbot eller priorinna i klostret. Vi kan fastna, men det behöver vi inte göra, Det som hänt kan tvärtom befria oss. Därför är det så viktigt att inte låta bitterhetens gift förgifta oss. Det är tyvärr mycket vanligt att man hakar upp sig på någonting i barndomen, i skolan eller på arbetet. Jag fick aldrig den utbildning jag ville ha eller jag blev illa behandlad. En präst var ovänlig en gång, men han hade kanske ont i magen och hade antagligen inte planerat att vara ovänlig. Samtidigt gör det oss medvetna om hur lättsårade människor är, speciellt om präster eller nunnor är ovänliga. De skall ju alltid vara leende, vänliga! Ibland kan det faktiskt behövas att man slår näven i bordet.

Vi människor behöver både uppmuntran och förmaning. En gammal klostervisdom är att den broderliga och systerliga förmaningen är nyttig och viktig. Jag säger ibland till människor att de är lyckliga, om de har någon som står dem så nära, att de kan tåla kritik av honom eller henne. Lycklig är den människa som har någon hon vet älskar henne men också vågar säga obehagliga sanningar. Det behöver vi. Vi behöver veta, att vi inte alltid är perfekta. Vi skall då inte uppleva det som något orättvist och kränkande utan som en hjälp, för vi har alla våra baksidor och våra konstigheter. Om ingen säger det till oss fortsätter vi som tidigare. Vi får lita på att Gud kan använda andra människor. Det är bättre att vi får höra en förmaning av någon som vill oss väl än av någon som inte vill oss väl.

Vi måste också vara beredda på att ta till oss den kritik som är fientlig. Vi kan höra sanningar från oväntade munnar. Nu får vi ofta höra saker, inte minst om katoliker och om övergrepp. Faktiskt får vi se det som Guds tilltal, att Gud kan använda oväntade munnar. Jag är förundrad över att även de som ser sig som motståndare till Kyrkan och tron faktiskt blir sårade och skandaliserade av prästers övergrepp. Om de ser de kristna som hemska, skulle det vara naturligt för dem att dessa beter sig så. Men de känner sig skandaliserade och mer sårade om det är en präst som begår övergrepp än om det är en förskollärare. Detta visar ändå att de förväntar sig något helt annat av präster. Även hos dem som yttrar sig aggressivt, kritiskt och orättvist om Kyrkan, kan det finnas något av Guds tilltal också i detta. Varför är ni inte heligare? Varför lever ni inte mer i Jesu efterföljd? Då blir vi inte lika sårade, utan vi får tro, att här kan Gud uppmåna oss genom oväntade munnar.

Gud kan använda allt till vårt bästa. Också förföljelser kan bidra till Kyrkans helighet. Det är här martyriet kommer in. Under de senaste månaderna har jag som lite omväxling läst två tjocka band utgivna på tyska om de tyska katolikernas martyriologium. Man har samlat uppgifter om alla som på något sätt förföljts för sin kristna tro i Katolska Kyrkan i den tyskspråkiga världen. Det är otroligt hur många det är. Det kan vara tyskspråkiga i Sovjetunionen som har blivit martyrer. Det kan vara under nazisttiden och när röda armén kom in. Många nunnor blev dödade för att de inte ville låta sig våldtas. Det kan vara

missionärer i olika länder. Ibland kan det vara av en liten anledning. Det var en präst som hade predikat och då talat om att engelsmännen var så duktiga på att fira söndagen. Det räckte för att han skulle häktas av Hitlers hantlangare. En liten sak, som kan tyckas obetydlig, kan ge orsak till ett martyrium.

Då vore det konstigt om inte vi blev utsatta för några obehag, om inte vi ibland som kristna fick slita hund eller höra obehagliga saker. Det ingår i vår prövning och rening, att vi på olika sätt får erfara att vi tillhör en korsfäst Herre. Vill vi leva till Guds ära, vill vi leva i ett eukaristiskt livsklimat, så betyder det att vi också får dela något av Kristi kors och då på ett sätt som vi inte själva vill. Jag kommer ihåg en mycket drastisk sats som den engelska ”mystikern från Londons tunnelbana”, Carryl Houselander (1901-1954), har skrivit om det vardagliga kristna livet på ett mycket djupt sätt. Hon skriver om en mycket from dam som drömde om att bli ”en kotlett hos kannibalerna”. Men hon kunde inte stå ut med vissa obehagliga saker i församlingslivet. Hon ville gärna på ett heroiskt sätt offra sig för att bli martyr. Hon skulle hellre ätas upp av kannibaler än att stå ut med lite obehag i sin egen församling. Det är mycket lätt att idealisera och tänka att man gärna skulle ge sitt liv för Kristus, om nu kommunisterna eller några andra som man tror skall förfölja Kyrkan kommer. Men när det kommer till vardagslivets små nålstygn, är det svårare att stå ut med det.

Det är viktigt att möta Jesus här och nu där vi lever. Just det liv som är mitt är den plats där jag möter Jesus. Det är där han kommer till mig, förklädd på olika sätt genom möten med människor, händelser, känslor, tankar. Jag får då försöka förstå, att det är Brudgummen som knackar på dörren, för att återknyta tankarna till Höga Visan. Det är Brudgummen som vill att vi skall öppna oss för honom. Vi förstår inte att det är han. Vi tror att det är en obehaglig besökare, som skall ta vår tid, vill ha våra pengar, en tiggare som är besvärlig. Konkreta möten och tankar som kommer till oss under dagen har något med Gud att göra. I den skapelse och i det samhälle där vi lever, får vi ständigt möta Jesus men då beslöjad, förklädd. Han vill något med vårt liv. Allting talar om honom.

Det är för oss nordbor lättare att se Gud i naturen och dess skönhet. Det faller sig naturligt för oss att sätta oss ute och njuta av den vackra naturen och ta till oss Guds godhet. Sedan är det lite svårare för oss att ta till oss Guds godhet på en arbetsplats eller i en församling, där det finns allt slags människor. Vi har turen i vårt stift att ha människor från så många olika kulturer, att vi nästan alltid måste sära varandra på något sätt. Olika kulturer och olika sociala miljöer blandas. Då blir det kulturkonflikter. Vi har olika seder. Vi har svårt att acceptera att invandrare med seder från sitt eget land vågar kritisera något svenskt, medan vi själva kan kritisera det mesta. Det är mycket lätt att vi människor på olika sätt sårar varandra, men också i detta får vi våga se att Herren träder fram med sitt kors för att befria oss från vår egen självbild och göra oss mer öppna för honom.

Det kan vara bra att tänka på bilden av Gud som en tvätterska, att se att hela detta livet är en slags reningsprocess. Vi måste befrias från självberöm och självförakt. Vi kan på så många sätt fastna istället för att öppna oss för Guds nåd. Jag kan ha en förväntan att under den nya dagen vill Gud komma mig nära, jag vet inte på vilket sätt. Jag ber Herren, att hjälpa mig att känna igen honom, när han kommer i förklädd gestalt, när han talar till mig, när han vill komma mig nära. Då kan jag verkligen upptäcka att på så många sätt vill Gud komma in i mitt liv. Han vill möta oss på så oändligt många sätt. Det kan vara genom det som sker i naturen,

med människor, men det kan också vara i vårt inre, eftersom han vill ta oss mer och mer i besittning. Han vill hela tiden befria oss från synd och själviskhet.

Kyrkofäderna brukade använda bilden av människan som ett guldmynt som fallit ner i smutsen. Människan är inte helt fördärvad av synden. Den kan inte tränga in och fördärva henne helt, men hon kan betäckas, så att man inte ser att det är ett guldmynt. Det är Kristi stora längtan att rena oss. Vi läser om det borttappade myntet, om kvinnan som städar och hittar ett mynt (Luk 15:8-10). Jesus söker oss. Han vet att vi är ett guldmynt, att vi är guld värda, att vi har oändliga potentialiteter. Jag får tro, att Jesus som min frälsare arbetar konstant på min frälsning. Gud har oändligt många möjligheter att komma in i vårt liv. Därför är det viktigt att vi behåller dubbelexponeringen: kors och uppståndelse, glädje och sorg, att störas eller inte störas, tystnad eller brus.

Den indiske jesuiten Anthony de Mello (1931-1987) var, när han ordnade med reträter, mycket noga med att det skulle vara en lugn och stilla plats, men det skulle också vara något brus i bakgrunden. Det skall finnas ett litet brus av världen, så att vi inte tror att vi redan är i himlen. Vi har alltid det lilla bruset i bakgrunden. Samtidigt kan vi tänka på, när vi är mitt uppe i bruset, på en bråkig arbetsplats, att vi alltid kan urskilja den stilla susningen som profeten Elia hörde. Även när det är livligt och jobbigt finns det något av tystnad och stillhet. Ännu är vi inte framme i himlen, ännu är inte allt idealiskt. Ännu har vi, även på reträtten, lite av trafikbruset och suset. När vi sedan är tillbaka i vardagens jäkt och stress är det bra att behålla lite av tystnadens stilla susning, så att vi blir medvetna om att vi alltid kan återvända till den. Det finns alltid små stilla pauser, när vi kan vända oss till Gud. Även i det mest stressiga och jäktiga liv finns det små oaser, *stillpoints*, stilla punkter som vi kan dra oss tillbaka till för att finna ro. Vi ber i tacksamhet för att Jesus i eukaristin genom sitt sakrament vill lära oss att hantera hela vårt liv utifrån hans mysterium.

Herre, Jesus Kristus, du kommer till oss i eukaristin för att nära, föda och pånyttföda oss till ett liv i ständig tillbedjan, så att vi kan känna igen din närvaro i allt det som sker. I det som är tungt och svårt ser vi ditt kors. I det som är glädjefyllt och underbart ser vi din uppståndelse. Men hjälp oss att känna igen dig överallt, så att vi överallt och alltid kan tacka, tjäna och tillbe dig. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Föredrag III

Vi ber om Guds hjälp för att ta emot Jesus i eukaristin på ett ännu djupare plan i vårt liv.

Himmelske Fader, vi tackar dig för att du har givit oss din Son, att han på så många sätt kommer till oss med sin nåd. Hjälp oss att i eukaristin öppna hela vårt hjärta för honom, så att han kan förvandla hela vårt liv till en lovsång till din ära. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

När vi talar om eukaristins sakrament måste vi komma ihåg, att det är en del av hela den sakramentala verkligheten, av den sakramentala frälsningsekonomin, som man teologiskt säger. Hela vår tillvaro är egentligen präglad av det sakramentala. Själva skapelsen i sig är sakramentet på Skaparen. Sakrament brukar man beskriva som en synlig verklighet som pekar på det osynliga. Det synliga, materiella, pekar tillbaka på Guds egen verklighet. Hela vårt liv

är redan präglad av att det vi ser inte bara är något vi ser, utan att det ger oss en viss föreställning. En dag är det soligt, och då reagerar vi på det. En annan dag är det lite kyligt och regnigt, och vi översätter det till något annat inom oss. Det kan vara lite olika. Den som tycker om sol är glad, då solen skiner, medan någon annan tycker det är bättre med mulet väder. Det synliga, det materiella, översätter vi rent spontant till någonting annat. I sista hand är det meningen att vi i allt det skapade skall ana Skaparen, att han där vill möta oss och att vi själva är en del av skapelsen.

Också vi själva pekar tillbaka på Gud, eftersom vi är skapade till Guds avbild. Bara det är något som vi skulle kunna meditera över under hela vårt liv och ändå aldrig riktigt kunna förstå, hur vi kan vara en avbild av Gud. Hur kan människan bredvid mig också vara en avbild? Att växa in i den sakramentala livshållningen är avgörande för att vi skall kunna ta emot Gud. Vi ser inte Gud. Vi hör inte Gud. Det är därför de icke-troende säger, att vi inte kan bevisa att Gud finns. Nej, vi kan inte bevisa det, men det finns något djupare i oss som gör, att vi ändå nästan alltid anar att det finns en annan verklighet.

Vi ser på de första mänskliga konstuttrycken, grottmålningarna, att man redan där anar en annan andlig verklighet, att det finns något som människorna så småningom börjar kalla Gud. Människan i sig själv pekar tillbaka på den som har format henne. Människan blir delaktig av detta. Hon får delta i Guds skapelseverk, när nya barn föds till vår värld. Också detta ger människan ett tecken på, att det är något större, något oändligt mycket större än hon själv som finns bakom kulisserna, bakom det synliga.

Det som har börjat i skapelsen, när Gud låter allt komma till, blir sedan fulländat genom uppenbarelsen steg för steg. Gud nöjer sig inte med att skapa oss. Han vill också leva i en personlig kontakt med oss. Han vill upprätta ett förbund. Ibland säger man, att redan själva skapelsen är ett förbund, att hela människosläktet som har framgått ur Guds hand är i förbund med honom. Men ett förbund är inte något statiskt. Det måste ständigt bli något djupare, något mer intimt, något ännu mer djupgående. Det ligger i människans natur att hon vill växa och utveckla sig. Hon vill komma både sig själv, sin nästa och Gud närmare. Någonting i oss längtar alltid efter det som är större, det som är mer, det som är mer äkta, det som är mer gott, det som är mer skönt. Vi får tro att det beror på att vi är skapade till Guds avbild, att någonting i oss bara kan finna ro i honom. Någonting i oss kommer alltid att leda oss vidare.

Vi nöjer oss inte, som C.S.Lewis (1898-1963) säger, med *"a nice cup of tea"*. Frestelsen är att vi fastnar vid någonting synligt och drunknar i det. Vi får alltid räkna med att också vi kristna har den tendensen genom ursynen, arvsynen, att fastna, drunkna, kedja oss fast vid det synliga istället för att se det som något genomskinligt som pekar vidare. Det är grundfrestelsen i hela mänsklighetens historia och i vår egen historia, att vi tenderar att fastna, suga ut. Istället för att stå med två tomma händer och låta Guds godhet fylla dem, vill vi gripa tag i det vi vill ha. Tidigare hade man ett uttryck på svenska som man kanske inte längre använder så mycket. Man talade om pensionatsarmar. På pensionaten skulle man gripa tag i det goda och ta till sig så mycket som möjligt. Man kan se på vissa realisationer, att folk stormar in och trampar ner varandra för att få tag i en radioapparat som är 10 kronor billigare. Vi blir fast vid det skapade. Det är viktigt att tänka efter, vad vi är bundna av, vad vi fastnar vid. Det behöver inte vara något vi ser. Det kan vara vår ära, heder, berömmelse, intelligens, något skapat som blir något väldigt viktigt och skymmer vägen till Gud. Därför är det en mycket viktig del i alla människors liv att se på denna skapelse som något genomskinligt.

Också de icke-troende kan komma fram till vissa värden, som inte är direkt synliga, som godhet, solidaritet och rättfärdighet. Det pekar vidare på, att Gud i skapelsen har lagt ner det kyrkofäderna kallade *logos spermaticos*, sanningskorn, som gör att människan utifrån sin skapade verklighet kan ana något som är större, något som kommer från Gud. Det är därför man i katolsk tradition talar mycket om naturrätten, att redan utifrån skapelsen har vi fått riktlinjer som faktiskt är universella. De flesta människor tycker inte att det är bra att äta upp sina föräldrar och att riva ner andras hus. Det finns vissa moraliska grundvalar som i stort sett är universella. Naturligtvis vet vi, att riktlinjerna också kan förändras och ruckas på. I vår tradition betonar vi, att naturrätten gör det möjligt för människor av olika sociala tillhörigheter och trosuppfattningar att i princip kunna leva tillsammans för att bilda ett harmoniskt samhälle. Samtidigt vet vi, att det kan vara ytterst skört.

Det är mycket lätt att ändra på de naturrättsliga förutsättningarna. I Sverige har vi aldrig riktigt tagit till oss naturrättstänkandet, utan vi har en positivistisk rättsuppfattning. Det låter lite filosofiskt, och det är så: Vad menar människor vara rätt? Är något rätt för att det står i lagboken eller uttrycker lagboken något som ligger ännu djupare? Det klassiska exemplet är vid Nürnberggrättegångarna, när krigsförbrytarna skulle dömas efter Andra världskriget. Man kunde inte säga att krigsförbrytarna hade brutit mot tredje rikets lagar, utan tvärtom. De hade gjort det som lagen föreskrev, men ändå hade de brutit mot något oerhört mycket viktigare, mot naturrätten. Där blev det mycket tydligt, att vi inte alltid kan säga att något är rätt bara för att det står i lagen.

För många kristna kom sedan frågan om abort. Är abort rätt bara för att lagen tillåter det? Kan man göra något bara för att det står i lagen? Eller finns det en given naturrätt som Skaparen har lagt ner i själva skapelsen och som de skrivna lagarna naturligtvis skall söka återspegla men inte alltid gör? Det är mycket viktigt att ta till sig det naturrättsliga tänkandet. De mänskliga rättigheterna försöker beskriva, att oavsett vilket lands lagstiftning som gäller, så finns det några viktiga principer som ligger under och måste respekteras, men som för många är svåra att förstå. I Sverige har vi i allmänhet mer en rättspositivistisk inställning, som innebär att det är Svea rikes lag som bestämmer vad som är rätt och inte en djupare moral eller rättsuppfattning. I vissa fall blir det en total krock. I många samhällen accepteras inte de skrivna lagarna och man följer dem inte. Det återspeglar människans bräcklighet. Hon vill inte acceptera, att hon är skapad till Guds avbild och vad det innebär.

Det vi kallar den sakramentala frälsningsekonomin skall hjälpa människan att i den synliga verklighet hon lever möta Gud och ta emot hans vilja, nåd och kärlek. Gud vill göra det lättare för oss att förstå meningen med vårt liv och vår kallelse, hur vi skall leva tillsammans. Det handlar om en slags allomfattande undervisning, upplysning och uppenbarelse, för att vi i vår konkreta situation skall komma Gud så nära som möjligt och så mycket som möjligt förvandlas till hans likhet.

Människan är skapad till Guds avbild, och genom frälsningen skall hon bli honom så lik som möjligt. Den processen återger Bibeln. Det börjar med skapelsen, men människan vill inte rätta sig efter den grundordning som Gud har lagt ner. Därför utväljer Gud ett folk åt sig som han uppenbarar sig för steg för steg. Det Gamla förbundet leder fram till det Nya förbundet, där Gud själv stiger ner i skapelsen för att göra det ännu lättare för oss och för att hjälpa oss att komma honom närmare, så att vi ännu mer och ännu bättre kan ta emot honom och

förvandlas av honom. Allt detta bygger på den sakramentala grundtanken, att Gud talar till oss genom det synliga, det materiella, det skapade.

Allra tydligast blir det när Gud själv blir människa i Jesus Kristus. Vi talar om den inkarnatoriska realismen, att Gud delar vår reella verklighet, talar till oss i mänskliga ord och visar oss, hur vi skall leva på ett mänskligt förståeligt sätt i Jesus Kristus. I Jesus ser vi alltid Fadern. Jesus betonar ständigt, att han har kommit för att uppenbara Fadern. I sina liknelser och i sin undervisning beskriver han Faderns barmhärtighet. I Jesus ser vi Fadern. Därför brukar vi säga, att Jesus är själva grundsakramentet på Fadern. Inom Treenigheten finns det också en sakramental ekonomi. Jesus pekar tillbaka på sin Fader. Anden leder fram till Jesus. Hela tillvaron är egentligen tecknad av detta, också på det mänskliga planet.

När vi ser en liten baby brukar vi tycka att den liknar mamma, pappa eller kanske mormor. Barnet i sig pekar tillbaka på något annat. Vi har rent spontant tagit till oss att tillvaron är sådan att allting pekar på något annat. Detta är inte bara en tingest vi ser. Den pekar tillbaka på att den skall fånga upp en annan verklighet. En lampa är inte bara det, utan den skall ge ljus. Vi är helt präglade av mönstret att något synligt pekar på någonting annat. Vi själva pekar på Gud, eftersom vi är skapade till Guds avbild. Därför är varje människa okränkbar, skyddsvärd och måste respekteras, eftersom hon är ett levande tecken på Gud. Frågan är hur vi tar till oss detta i vårt vanliga liv.

Hela det etiska och moraliska tänkandet bygger i grund och botten på, att varje människa är mer än det vi ser. I sig är varje människa ett tecken på Gud, ett slags fördolt gudsbevis. Det skall vi sedan försöka översätta till de konkreta förhållningssätt vi har till varandra. Också en icke-troende människa har oftast en del av detta i sig. Ibland säger jag till ateisterna: det är så underbart att se hur goda, tjänstvilliga och rättfärdiga ni är, så ni är också ett gudsbevis för mig. Det kanske de inte är så glada att höra, men det är bättre än att skälla ut dem. Vi kan alltid se någonting av Skaparen i allt det skapade. Vi har talat om katter och präster. För vissa är en katt ett stort mirakel. För andra är de besvärliga. Likadant är det med präster. Utan att vi riktigt har reflekterat över det, är vi präglade av den sakramentala verklighetssynen, att det materiella är mer än det vi ser. Det måste peka på någonting mer.

Den skolastiska filosofin talar om substanser. Varje ting har en form, men det har också en substans, en djupare funktion, ett värde i sig som ligger bortom det vi rent empiriskt kan beskriva och se. Detta kan vara svårt att ta till sig för många i vår tid, som menar att det bara är det vi kan se, undersöka och analysera som är viktigt. Men i grund och botten har nästan alla människor en djupare sakramental syn. Rent spontant nöjer man sig inte med den yttre formen, utan det skall alltid vara en djupare betydelse, en mening, med tingen vi ser och händelserna och människorna vi möter. Det finns här en slags grogrund för tron på en transcendent Gud, som även den mest inbitne ateist accepterar.

Vi kan bara ta ett sådant begrepp som sanning. Finns det någon sanning eller är det bara, som många menar, min sanning. Just nu finns det ett TV-program där olika människor talar om sin sanning. Men bakom detta ligger det ändå en allmän insikt i att någonting måste vi ha gemensamt. Annars skulle vi aldrig kunna tala med någon. Vi skulle aldrig kunna utföra ett arbete tillsammans. Vi skulle aldrig kunna bygga upp någon form av gemenskap. I grund och botten accepterar de flesta, att det finns någon form av grundsanning. Varifrån den kommer är den stora frågan. Hur kan det komma sig att vi människor trots alla olikheter ändå är ganska lika och har vissa grundförutsättningar och grundbegrepp som vi håller oss till? Frågorna

varifrån och varför kan aldrig empiriska vetenskaper eller förklaringar besvara, utan då måste vi tänka vidare på något transcendent. Begreppet sanning är inte något vi kan ta på. Men det finns ändå någonting som alla i grund och botten bejakar. Det tyder på att det finns någonting större, någonting mer upphöjt, någonting som har gett oss detta och gjort oss delaktiga av detta.

Det är viktigt att komma ihåg, när vi pratar med utpräglade ateister, att mer betona att vi har något gemensamt än att jaga upp dem för att de inte kommer till kyrkan och läser Bibeln, för då kommer vi inte så mycket längre. Det är det som fundamentalteologin försöker framställa. Ulf Jonsson kommer ibland till Berget för att i lugn och ro skriva sina böcker. Naturligtvis blir inte en ateist övertygad för det, men det kan bli ett litet frö. Eftersom vi lever i ett samhälle där de flesta människor inte säger sig vara aktivt gudstroende, måste vi hitta någon form av förhållningssätt, någon form av sanningskontrakt. Det är inte alltid lätt, men ändå är det viktigt att komma ihåg, att vi utifrån en sakramental verklighetssyn ibland kan hitta vissa gemensamma ståndpunkter. Sedan kan vi fortsätta att diskutera och gräla om det vi inte är överens om. Bara detta bygger på en grundtanke, att det ändå är eftersträvansvärt att hitta någon form av samsyn, någon form av gemensam sanning.

Vi kan ta exemplet att det inte är likgiltigt om vissa säger, att det är bra att äta upp sina föräldrar och andra inte. Det kan tyckas extremt. Men så kommer vi till att vissa tycker det är bra, att vi inte låter våra barn födas till världen. För några år sedan blev en och annan väldigt uppbragt över säljakten, att man tog levande sälungar och drog av dem skinnet. Då gjorde någon "ja till livet"-organisation ett klistermärke, där det var en sälunge som sade: "tack för att ni vill hjälpa oss, men varför tar ni livet av era egna ungar?". Man kan vända på en sak för att göra den tydlig, även om det inte är alla som sväljer det. Det ger i alla fall anledning att tänka efter vilka principer vi kan dela och vilka inte.

Andra Vatikankonciliet brukar kallas dialogens koncilium. Här började man medvetet ta dialogen som en grundsats för hela tillvaron. Man utgick från människans dialog med Gud. Gud har skapat oss. Bara genom det finns det en dialog. Bibeln börjar med en dialog i lustgården, men människorna gömmer sig. De är rädda för att stå i dialog med Gud. Gud ger inte upp. Under hela det Gamla förbundet sänder han sina budbärare. Då inget annat hjälper sänder han sin Son för att tala till vårt hjärta. Därför är det helt naturligt att Kyrkan gång på gång betonar, att vi är kallade till dialog utifrån grunddialogen med Gud. Dialogen mellan olika kristna kom i centrum, fortsatte vidare mellan olika religioner, men också med den icke-troende delen av mänskligheten. Människan är en varelse i dialog. Det finns en dialogisk struktur.

Samtidigt sätter individualismen dialogen ifråga och menar, att det är individen i sig som är avgörande. Jag väljer vad som är min sanning, vad jag skall göra, det som jag tycker är rätt, vare sig andra tycker det eller inte. Det finns alltid ett motstånd som vi kan kalla ursyndens följd. Hur som helst tror vi att hela vår tillvaro är sakramental. Jesus Kristus ger oss, när han upprättar sitt förbund med oss, en sakramental grundstruktur där vi lever. Jesus pekar tillbaka till Fadern. Kyrkan pekar tillbaka på Jesus. Och i Kyrkan blir vi inskolade i den sakramentala verklighetsuppfattningen som börjar i dopet, när vi får del av Guds nåd, när vi får ett helighetsfrö, när vi blir ett tempel, där Guds verklighet lever i hela sin fullhet. Detta får sedan näring genom de andra sakramenten, främst eukaristin.

När vi verkligen tar emot Jesus i eukaristin mer och mer hängivet, kan vi likgestaltas, likformas, förvandlas. I själva eukaristin förvandlas bröd och vin till Kristi kropp och blod, som vi får del av för att i vår tur förvandlas, så att vi präglas om och blir mer och mer honom lika. Det är en livsprocess. Oftast kanske vi inte märker det. Det är också ett utslag av Guds barmhärtighet, att vi inte omedelbart kan säga, att nu har vi blivit ödmjuka. Nu har vi presterat att förlåta våra fiender. Vi förblir ändå syndare. Även om ursynden har mist sitt grepp, finns följderna kvar, som gör att vi har en tendens att själva gripa tag i saker och se till våra egna fördelar, vad vi får ut, hur vi känner.

Det är viktigt att vi lär oss av med ovanan att hela tiden vilja känna efter, något som sitter väldigt djupt i vår kultur i vår tid. Hur känns det raring, frågar vi när någon har förlorat sin man eller förlorat på tipset. Allt reduceras till en känsloupplevelse, vare sig vi har vunnit högsta vinst, druckit en kopp kaffe eller förlorat hela vår familj i en trafikolycka. Någon kanske frågar vad mässan jag var på under morgonen gav mig, hur jag kände det och om det gav mig någonting. Även om jag inte upplevde någonting, kan det prägla om mig. Här kan vi citera vår svenske mystiker Hjalmar Ekström (1885-1962), som säger om den troende människan: ”Hon har allt vad han har, hans kropp och blod, hans liv och hans ande. Och när hon är så rik i honom har hon också råd att inte alltid förnimma det. Om hon ofta och mycket skulle känna efter hur det känns att ha hans härlighet, så skulle det bara oroa henne till ingen nytta”.

Här betonar han en klassisk insikt i det kristna livet, att vi inte kan räkna med att vi alltid skall känna hur det känns att möta Gud. Vi kan inte reducera mötet med Gud till en känsloupplevelse. Tendensen finns att vilja känna efter. Det går inte riktigt att ignorera, för känslorna har också sin betydelse. De pekar på någonting annat, men vi får inte styras enbart av hur det känns. Det gör att många människor har svårt att växa in i det liturgiska livet. Det är därför de mer känsluburna rörelserna ofta drar till sig många. Jag blev mycket förvånad i en av våra församlingar, där det var en mycket from, yngre dam som varje dag var i mässan. Plötsligt sade hon, att nu går hon bara till Hillsong. I vissa rörelser spelar man mer på känsloregistret genom musik och stämning. I och för sig behöver det inte vara något fel, men när vi blir alltför beroende av känsloupplevelsen, har vi fastnat vid ytan, det synliga, det kännbara och inte alltid kommit vidare i tron.

Det är därför mystikerna till vår fasa säger, att det är bra när Gud tycks frånvarande. Det är bra, när vi får gå igenom ett mörker. Det är bra, när vi känner oss fattiga och utblottade, för då har vi större chans att bli öppna för Kristus och hans mysterium. Hjalmar Ekström vill framhäva för oss, att vi har en viss tendens att vilja registrera känslomässigt vårt möte med Jesus, också i eukaristin, liturgin och bönen. Men Gud arbetar på ett djupare plan, på trons, hoppets och kärlekens plan. Vi måste bli hemmastadda och växa i det vi kallar det teologala livet, den teologala dynamiken. Mystikerna betonar, att vi måste vänja oss av med att bara använda sinnesförmögenheterna. Istället skall vi upptäcka att vi har det som man i den mystiska teologin kallar ett övernaturligt organ - tron, hoppet och kärleken - som är vår kontaktyta med Gud. Det tar tid att växa in i detta. Vi får naturligtvis inte avskriva våra sinnesförmögenheter. Vi läser och försöker förstå Guds ord. Vi känner glädje, men det räcker inte med det.

Är vår gudskontakt begränsad till sinnesförmögenheterna, kommer det förr eller senare att slå bakut. Det är här många tröttnar. Varför skall jag gå i en liturgi som inte säger mig någonting?

Vi hade en klok, gammal präst som hette pater Glogowski. Han brukade säga, att när någon ville bli katolik, skulle han eller hon resa till Smålandsstenar och gå i mässan där några år. Då får vi se om det håller. Smålandsstenar är en liten ort, där man någon enstaka gång hade en mässa för ett litet fåtal. Det var långt ifrån den vackra liturgin. Det var en präst som på dålig svenska försökte predika och ingen förstod. Man sjöng knappt en enda sång. Det var mycket rudimentärt. Pater Glogowski menade, att det inte är sinnen som skall mättas, utan det är det djupaste i oss. Nu har vi inte längre någon mässa i Smålandsstenar, så vi kan inte skicka dit någon. Vi har haft flera sådana platser som jag har besökt. Vi har Sibbhult i norra Skåne, där vi inte längre har någon mässa. Till slut var bara två åldriga italienskor kvar. I Dorotea hade vi tidigare mässa för folk från Sierra Leone. På sådana platser blir det inte någon skönhetsupplevelse, men mässan är överallt samma sak.

Det är svårt för många människor att förstå, att eukaristin oavsett hur den firas, i vilken omgivning det än är, ger oss samma möte med Kristus. Det har man försökt uttrycka teologiskt med två latinska sentenser. Latinet kan ibland fånga in en verklighet i få ord. På svenska måste man översätta latinets *fiat* med må det ske med mig som du har sagt. Låt det ske med mig som du vill. I latinet räcker det med ett enda ord. När det gäller den eukaristiska tolkningsmodellen har man två uttryck, det ena *ex opere operato* och det andra *ex opere operantis*. Det andra uttrycket innebär att handlingen är beroende av den som utför den. *Ex opere operato* däremot betyder att verket i sig självt får det att ske. Det är alltså inte hur vi uppfattar det, vad det säger oss, utan det är Gud själv som i liturgin genom prästen fullgör sitt verk. Det är Kristus själv som handlar oavsett prästens person, moraliska halt och språkförmåga. Det spelar ingen roll för själva eukaristin, om det är ett stort helgon eller en mycket bräcklig, syndig präst som firar mässan.

Det är väldigt svårt för människor i vår tid att förstå, att det är Guds handlande, Kristi handlande det gäller och inte de yttre formerna i sig. Det är viktigt för gudsfolket att veta, att oavsett prästens person och den liturgiska gestaltningen, är det samma sak som sker på altaret, att Jesus Kristus blir sakramentalt närvarande. Gud är trofast. Hans löften förblir. Genom hela historien ser vi, hur viktigt det är för människan att ta till sig, att det inte är det yttre som är avgörande. Vi har sett hur man i koncentrationslägren försöker fira eukaristin. Man har kanske bara några torra russin, som man har försökt pressa lite saft ur. Det kan vara mycket rudimentärt. I vår tid är det svårt för människor att förstå, att prästens person inte är så viktig. Vi är mycket personbundna. Är det en from präst som padre Pio (1887-1968) är det fantastiskt. Men gillar vi inte prästen, vill vi inte gå dit. Vi har fastnat väldigt mycket vid utsidan i vår tid.

Därför är det svårare för människor att ta till sig den grundsakramentala verkligheten, att det är Kristus själv som handlar, även i en ganska misslyckad och moraliskt inte fulländad person. Å andra sidan vet vi, att om det är ett helgon som padre Pio, får det naturligtvis också större verkan. Men för själva närvaron är det likgiltigt. Det är lite svårare för många att smälta i vår tid, att i en enkel, ful lokal med en präst som verkar lite halvvrickad är det en lika giltig mässa som i den stora klosterkyrkan eller katedralen. Det är naturligtvis för många mer attraktivt att gå till en fulländad liturgi i en klosterkyrka än som fallet tidigare var i Folkets hus i Sibbhult eller i Smålandsstenar. Samtidigt vet vi att i martyrernas kyrka är det ofta så att där ser man att kristna av olika konfessioner kommer varandra närmare. Man brukar säga, att i Tyskland började ekumeniken i koncentrationslägren. När människor från olika bakgrund utsätts för lidande i Kristi efterföljelse kommer de varandra närmare. Då spelar inte heller omgivningen

och det synbara så stor roll. Det är viktigt att veta, att vi präglas väldigt mycket av våra sinnesintryck och blir fast där, istället för att de skall leda oss vidare.

Man säger ibland att ett av de största tecknen på Guds närvaro är hans frånvaro. Vissa mystiker talar om Guds frånvaros sakrament. Aldrig längtar vi så mycket efter Gud som när han tycks ha försvunnit. Vi kan likna det vid en mänsklig erfarenhet. Ofta kan vi känna oss närmare våra anhöriga, när de är på andra sidan jordklotet. Har man en dotter som är nere i Australien kanske man tänker mer på henne där, än när hon är hemma och är besvärlig. Ibland kan vi känna en djupare kärlek till någon vi saknar och som är långt borta. Något liknande är det i vårt gudsförhållande. När vi inte har någon kännbar erfarenhet av Gud, när det som mystikerna säger är så att ljuset plötsligt släcks, att Gud tycks frånvarande och försvunnen, kan de djupare skikten i oss vakna till liv. Då är det tro, hopp och kärlek som driver oss och inte så mycket känslor, förnimmelser och bilder. Det är en klassisk själavårdserfarenhet som Hjalmar Ekström anknyter till. Vissa helgon har gått så långt att de, som Thérèse av Jesusbarnet (1873-1897) säger, fick äta gudsförnekarnas bröd. ”Gud tog ifrån mig hela den kännbara erfarenheten och jag kände mig som en gudsförnekare som fick äta deras torra bröd”. Det kallar hon ställföreträdande lidande för de icke-troende. Det är inte ovanligt, att mystiker känner en så stor kärlek till de icke-troende, att de förlorar den kännbara, erfarbara delen av tron.

I vår tid tror jag att för många är Guds frånvaro mycket tydlig, eftersom man lever i ett samhälle som är så sekulärt. Speciellt människor som kommer hit till Sverige från mer religiösa delar av världen upplever Sverige som ett gudlöst land. De får ingen hjälp av miljön. Tidigare var man mer buren av den kristna miljön. En gång träffade jag en dam som sade till mig, att nu har hon träffat en svensk som tror på Gud. Det var underbart. Det hade hon aldrig gjort förr. Många som kommer till Sverige hamnar i delar av samhället som är mer sekulära. Det kan vara mycket svårt. Man får inget stöd och känner ingen uppmuntran. En del går då in i det sekulära. Andra fördjupas till en mer personlig gudstro. För många som kommer till Sverige i dag är den stora frågan, hur de skall förhålla sig här. Skall de anpassa sig till den mer sekulära sfären eller skall de försöka fördjupa tron och få en mer personligt integrerad tro.

En annan kanske lite mer lustig konsekvens är, när man skall lära sig svenska. För många är det svordomarna de lär sig först. Jag minns en mycket from, syriansk dam, som svor som en riktig borstbindare. Hon visste naturligtvis inte om det. Man förväntade sig inte att hon skulle använda alla dessa svordomar, men det var det hon hörde. Det är inte lätt att komma från en traditionell religiös miljö till ett sekulärt samhälle där Gud tycks frånvarande, både på det inre planet och också på det yttre planet, i allt det man säger. Nu börjar man reagera lite mer mot att man använder så mycket svordomar, också i radio, vilket man inte gjorde tidigare. Många som reser hit hamnar i miljöer, där Gud inte finns med och där man använder ett språk som inte är så välborstat och fromt. Sammanfattningsvis kan vi betona, att den sakramentala synen genomsyrar hela vår tillvaro och genom eukaristin blir vi mer och mer infogade i den sakramentala verkligheten. Vi blir mer och mer öppna för mötet med Gud i den synliga, materiella verklighet där vi lever.

Vi får leta och känna igen tecknen. Det finns tecken också i vår sekulära värld. Något av det mest katolska i Sverige är kommunvapnen. I Stockholm möter man S:t Erik överallt, på brunnslock, på flaggor. I Botkyrka står S:t Botvid med fisken vid infarten. Kommer vi till

Södertälje är det S:a Ragnhild. Åker vi till Järfälla står där lammet med korsfanan. I Luleå finns Petri nycklar. Av någon anledning betonar man påvens primat uppe i Luleå. I Mönsterås har man malteserordens kors på vapnet. Om vi tittar efter, kan vi hitta tecken också i vår svenska verklighet. Om vi ser på hela naturen, hela den vanliga verkligheten, med trons, hoppets och kärlekens ögon, blir den mer och mer genomskinlig för oss. Då ser vi Gud i den verklighet vi lever. Det är viktigt att hjälpa människor att göra det. I min ungdom var jag kateket och då skulle jag undervisa barnen. Men det är ofta barnen som undervisar oss. Jag sade till dem, att vi inte kan se Gud med våra ögon. Men vi kan se honom med vårt hjärta, var det ett barn som sade. Vi kan få undervisning av alla. Ibland kan vi ur oväntade munnar få höra visdomsord, om vi har en grundinsikt och grundlängtan, att vi vill se Guds spår, ana hans närvaro och möta honom i allt det som livet innebär. Han är med oss och han talar till oss och ger oss sin nåd och sin kärlek. Då är eukaristin själva grundritningen, det mest koncentrerade mötet med honom, som sedan lyser upp hela världen.

Här har jesuiten Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955) en mycket vacker bild, som är nästan som en vision. Han säger att han kommer in i ett mörkt kapell och så småningom ser han att sakramentet är utställt på altaret. Det ligger en ordenssyster på knä. Plötsligt lysas allt upp och det blir som ett ljus som genomtränger allt. Först verkar Gud långt borta, allt är mörkt, men plötsligt lyser solen fram i eukaristin. Det är därför man i monstranserna ofta brukar ha symboliska strålar för att visa att sakramentet strålar ut. I eukaristin vill Gud lysa upp hela världen. Det är därför man på Kristi Kropps och Blods högtid brukar gå i processioner, för att eukaristin också skall lysa upp den jordiska verkligheten, det samhälle där vi lever, för att han med sin nåd och kärlek skall sprida ljuset, kärleken och sanningen. Då måste vi låta oss belysas och förvandlas av Guds godhet som kommer till oss på så många sätt och som blir synlig, tydlig, hörbar och ätbar i eukaristin. Vi ber till sist.

Herre, Jesus Kristus, du har offrat dig en gång för alla på korset. Med detta offer lever du vidare på våra altaren. Hjälp oss att förena oss med din självtgivande kärlek och så bidra till ditt förhärligande. Hjälp oss att bara vara med och så upptäcka att vi alltid får förbli kvar i dig, du som lever och råder från evighet till evighet. Amen.

Föredrag IV

Herre, Jesus Kristus, kom till oss i alla de gestalter du har valt för att upplysa vårt hjärta. Hjälp oss att känna igen dig. Hjälp oss att öppna vårt hjärta för dig, så att vi lever hela vårt liv till ditt pris och din ära. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Då är vi framme vid vår sista station eller den första. Man brukar säga att en reträtt skall man inte avsluta. Man skall leva kvar i den atmosfär och den miljö som man har tillgodogjort sig under reträtten, eftersom den i första hand är menad att berika vardagen, inte bara att vara en stilla oas någon gång emellanåt, utan att vi skall bli kvar i Guds närvaro och försöka leva av hans nåd i tacksägelse och lovprisning. Då kan det vara bra att ha något att haka upp sig på. Vi skall denna, den sista gången, koncentrera oss på tre hebreiska ord. Då får vi också en liten snabbkurs i hebreiska för att se hur vi på ett lättfattligt sätt kan komma ihåg, att vi är i en eukaristisk atmosfär och miljö, att det är en verklighet där vi ständigt lever, där vi ständigt får öppna oss för Guds nåd i tacksägelse och överlåtelse.

Först ett citat av Paulus som återger den första skildringen av eukaristins firande. Han skriver: ”Jag har själv tagit emot från Herren det som jag har fört vidare till er. Den natten då vår Herre Jesus blev förrådd tog han ett bröd, tackade Gud, bröt det och sade: ’Detta är min kropp som offras för er. Gör detta till minne av mig’. Likaså tog han bägaren efter måltiden och sade: ’Denna bägare är det nya förbundet genom mitt blod. Var gång ni dricker av den, gör det till minne av mig’” (1Kor 11:23-25). Här har vi Kyrkans äldsta tradition av eukaristin, som Paulus hade tagit över och som hade förmedlats till honom från Herren genom apostlarna och som sedan har getts vidare genom alla tider. Det är på denna tradition eukaristin, nattvarden, vilar i alla kristna traditioner och konfessioner. Det är så viktigt att det utgör själva livsluften i den kristna Kyrkan, det som skall prägla och göra oss till kristna.

Vilka hebreiska ord kan vi då se bakom denna skildring? Den är ju skrivet på grekiska, men vi vet att det Nya testamentet vilar på hela den bibliska och hebreiska kulturen och dess språk. Vi anar först det hebreiska ordet för ord, *dabar*. Då måste vi betänka, att när vi hör ordet ”ord”, då säger det oss inte så mycket, för vi blir översvämmade av ord. Orden har tappat sitt grepp om oss i betydelse. Vid vissa ögonblick kan ett ord drabba oss väldigt hårt. I andra ögonblick kan det göra oss väldigt gott. Men vi har inte samma insikt och tilltro till att orden rymmer vad de säger, att orden utför vad de säger.

Vi får gå tillbaka till skapelseberättelsen, när Gud själv säger: varde ljus etc. När Gud yttrar ett ord, då blir det så. Guds ord har en sådan kraft att det kan omskapa, nyskapa och få någonting att komma till som inte finns till. Det är en del av Guds skapande kraft som möter oss i ordet. Det ser vi i eukaristin när den firas och prästen i Kristi person säger: detta är min kropp och detta är mitt blod. Då sker det. Det har vi svårt att riktigt ta till oss, eftersom vi inte är formade i den bibliska, hebreiska kulturen, där ett ord som uttalas kan förvandla, skapa, göra något helt nytt. Denna bibliska verklighet är så viktig, för att vi skall förstå vad det är som sker i eukaristin, att det verkligen blir vad som sägs. Det som var bröd blir Kristi kropp. Det som var vin blir Kristi blod, även om det inte förändras på ytan. Formen, gestalten förblir, men dess väsen, substans förändras. Det tar tid för oss att riktigt smälta detta. Varje gång vi firar eukaristin kan vi lära oss att förstå lite mer av detta genomgripande skeende.

I treenighetsteologin talar vi om Sonen som det eviga Ordet. Ordet utgår ur Faderns sköte av all evighet. Fadern uttalar sig själv i Ordet. Jesus pekar hela tiden på, att han och Fadern är ett. Sonen utgår ur Fadern. Ordet utgår ur Fadern, ur den stora tystnaden, brukar man säga. I Gud själv finns Ordet, och det är det Ord som har blivit kött i Jesus Kristus. När vi begrundar Treanighetens mysterium ser vi, att där finns ett evigt Ord, att Ordet är en person och att Ordet har blivit kött i Jesus Kristus. Här anar vi något av den fulla kraft som finns i Guds Ord.

I eukaristin får vi varje gång insikt i hur kraftfullt Ordet är. Det åstadkommer en total förvandling och förändring. Något liknande ser vi i absolutionen, bikten, försoningens sakrament. Dina synder är dig förlåtna, säger prästen i Kristi person. Han får förvalta Guds förlåtande barmhärtighet på ett genomgripande sätt. Det kan vara svårt att riktigt ta till sig att synden är förlåten, eftersom vi har så svårt att förlåta och eftersom det alltid finns kvar lite av grämselse, agg, något oförsonat. Men Gud kan säga: du är förlåten, det finns ingenting kvar av synden. Det som tidigare var din synd har nu blivit en nåd, en gåva. Här ser vi några typiska tillfällen, där vi förstår hur Ordet kan verka.

Vi får gå tillbaka till Bibelns första sida, när skapelsen kommer till. Någonting som inte fanns blir till, eftersom Gud uttalar sitt Ord. I själva Ordet ligger något av Guds skapande väsen.

Ordet åstadkommer vad det säger. Det är lite svårare för oss att ta till oss, men samtidigt kan vi tänka på, att vi i vårt liv kanske någon gång har hört ett ord som har drabbat oss väldigt hårt, att ordet verkligen har inneburit en förändring till det bättre eller till det sämre.

Även det mänskliga ordet har en kraft. Därför skall vi vara varsamma med orden. Det är därför vi är tysta under en reträtt, så att vi inte skall lockas att säga någonting som kan såra. Vi skulle kunna se det omvänt, att vi kanske skulle kunna säga något som uppmuntrar, styrker och bär. Orden har en kraft också på det rent mänskliga planet. Det kan vara bra att tänka efter vilka ord som har betytt mycket för mig, till det bättre eller till det sämre. Ett ord kan vi aldrig ta tillbaka. Det finns alltid där. Man brukar också säga i den virtuella världen, att det vi har skrivit en gång på e-mail eller facebook finns kvar. Det mänskliga ordet har inte den gudomliga kraften men är ändå något stort och viktigt i sig. Vi måste använda orden rätt, så att vi inte i onödan sprider en massa ord som kan skapa missämja eller falska föreställningar. Med tungan kan vi göra gott men också ont. Därför är det så viktigt, att vi tar till oss insikten att Gud genom sitt Ord skapar världen. Ordet blir kött i Jesus Kristus för att ge oss del av Guds nåd och barmhärtighet, så att våra ord i möjligaste mån återspeglar Guds Ord, att det är något som skapar liv, att det är något som ger hopp, att det är något som sprider godhet och kärlek.

I eukaristin ser vi, att ett ord förvandlar verkligheten och att materiella ting blir någonting annat. De blir bärare av Guds fulla verklighet. Kristus själv blir närvarande i bröd och vin i sin fulla verklighet. Vi ser det i Jesu liv ständigt. Jesus säger till en spetälsk: bli ren, och han blir ren (Mark 1:40-42). Han säger till Petrus: du är klippan, där jag bygger min kyrka (Matt 16:18). Det blir så. Res dig upp och ta din säng och gå (Joh 5:8). I hela Jesu liv ser vi, att orden bär frukt, åstadkommer och förändrar något. I den bibliska världen är ordet mer än i vår västerländska kultur, där Shakespeare (1564-1616) talar om *words, words*, ord, ord.

I vår tid har det blivit ännu tydligare, att orden ofta har förlorat sin värdighet och kraft. För många är det därför svårt att förstå det bibliska sättet att tänka, eftersom man är präglad av en helt annan kultur, där orden inte betyder något på samma sätt. Men just genom eukaristin kan vi bli mer och mer övertygade om ordets kraft. När vi hör orden: detta är min kropp, detta är mitt blod, då är det så. Ändå vet vi att för många människor är det svårt att ta till sig det och man tolkar på ett symboliskt sätt. Men om vi vill leva i den fulla eukaristiska verkligheten och vill ta till oss det fulla bibliska synsättet, då förändras vår tillvaro på ett mycket radikalt sätt, för då är Gud oss oändligt mycket närmare. Orden ”jag vill bli ren”, ”dina synder är dig förlåtna” och ”detta är min kropp” blir något som förändrar hela vår tillvaro och gör att Jesus Kristus kommer oss oändligt mycket närmare. Han blir ännu verkligare än jag själv, för jag har ju fått min existens genom honom. Jag är helt beroende av vad Gud har gjort för mig i Kristus.

Det andra ordet är *berakah*, välsignelse, tacksägelse, lovsång. Det ordet har vi också på andra språk: vi har Barack Obama, den tidigare påven Benedictus, den välsignade. Vidare har vi Bengt. Det är ett ord som betyder mycket och som återspeglas i kulturer som har berörts av kristendomen och det bibliska budskapet. Gud välsignar sin skapelse. Vi får inte glömma att när Kristus instiftade eukaristin är det i den judiska påskmåltidens ram. Den viktigaste av judarnas högtider är påsken, när man välsignar den Gud som har välsignat Israel genom att föra det ut ur Egypten och in i det förlovade landet. Gud berör alltid världen med sin

välsignelse. När vi tar emot Guds välsignelse, får vi del av denna kraft att i vår tur välsigna. Det ser vi också i eukaristin. Välsignad är du, Herre, som ger oss detta bröd.

Välsignelsen skapar en slags ömsesidighet. Människan besvarar Guds välsignelse genom att tacka, upphöja och förhårliga honom. Världen blir välsignad. Vi lever i ett välsignat universum, som bara genom att vara till förhårligar Gud. Gud skapar världen för att den skall återspegla och förhårliga honom, uppenbara hans skönhet och godhet. Tillvaron får en helt annan klang och färg, när vi vet att Gud har välsignat världen. Världen kan vara farlig och rymma ett motstånd mot Gud, men vi får ändå ha en mycket positiv livsuppfattning, för vi vet att allt det Gud har skapat har han också välsignat. Allt är gott och det tillkommer oss att bevara denna godhet, värdighet och välsignelse som Gud har lagt ner i sin skapelse. Det är något man börjar bli mer och mer medveten om, inte minst att vi måste ta vara på vår skapelse och vår miljö. Vi har fått ett ansvar att bevara den välsignelse, den godhet som Gud har lagt ner i skapelsen, eftersom Gud har satt oss till skapelsens förvaltare. Det är egentligen en djupt biblisk grundtanke, att allt det Gud har skapat är gott.

Vi måste se till att det skapade fortsätter att vara gott, eftersom det alltid kan smyga sig in en liten orm i paradiset. Vi kan aldrig förstå, att Guds godhet också kan sättas ifråga, förnekas och trampas under fötterna. Det sker eftersom Gud inte vill tvinga sig på någon med sin välsignelse och godhet. Människan är skapad fri. Liksom Gud är fri, är människan fri. Det innebär ett riskmoment och det vet vi mycket väl. Därför behöver vi den ständiga välsignelse, den ständiga sakramentala hjälp som vi får i eukaristin, så att vi bevaras i den ursprungliga välsignelsen. Vi talar om ursynd, men vi talar också, men kanske inte så ofta, om urvälsignelse. Det är lite tragiskt och ligger i vår natur, att vi mer har hakat upp oss på det som gick galet än på det som gick väl. Vi tycker det är intressantare att se deckare, där man mördar varandra, än filmer där man kramar om varandra och tar hand om varandra. Vi tycker att det blir tråkigt om det är alltför goda, vänliga och trevliga saker som händer. Men i grund och botten vill vi, i alla fall för det mesta, bli kvar i den av Gud välsignade och goda världen och vi vill inte göra den värre.

Då behöver vi Guds hjälp och välsignelse för att kunna bevara skapelsens godhet, att skapa goda relationer mellan människor, att bygga upp världen, att inte förgöra skapelsen och missbruka den. Det är därför välsignelsen upprepas gång på gång. Den upprepas i liturgin. Vi är också kallade att upprepa välsignelsen genom vår tacksägelse och lovsång, genom att välsigna varandra. Tidigare sade man på svenska: Gud signe dig. Det hör man inte så ofta nu. Det är inte heller så många som heter Signe. Namnet kommer kanske tillbaka liksom de gamla namnen Oskar och Fabian. I klassiskt fromhetsliv välsignade föräldrarna sina barn. Man välsignade bröd, man välsignade maten. I vår tid vill många ha sin bil välsignad och ännu mer sin motorcykel, som är farligare och behöver mer välsignelse. Vissa vill att man välsignar husdjuren. På Franciskusdagen välsignar man katter och andra djur. Det ligger i människans natur att man skall välsigna allt som finns till.

Vi lever i en skapelse, i en miljö som Gud har välsignat från början. Vi som Guds medarbetare får se till att välsignelsen bevaras. Då behöver vi ta emot den stora välsignelse det är att ta emot eukaristin, Vi behöver lyssna till Guds ord och verkligen förvandlas av den välsignelse vi tar emot, så att vi lever i tacksägelse, i lovsång till Guds härlighet. Vi tror att det är något som förändras och kan förökas. Jesuiternas grunduppgift är att vara *ad maiorem Dei gloriam*, till Guds större ära. Vi kan, hur otroligt det än låter, förhöja graden av Guds härlighet

här på jorden. Allt är Guds verk, men genom Guds nåd kan vi medverka till att Gud blir ännu mer förhålligad. Vi kan medverka till att skapelsen ännu mer återspeglar Guds godhet. Det är inte likgiltigt hur vi behandlar tingen, sakerna och varandra, utan vi kan genom att bli delaktiga av Guds välsignelse bidra till mer välsignelse.

I liturgin, i mässan, får vi bära fram de gåvor som vi vill skall bli välsignade: bröd och vin. Där deltar hela gudsfolket. Åtminstone symboliskt brukar man bära fram offergåvorna. Kollekten är en del av detta. Det är en liturgisk gest. Det är en del av gudsfolkets offer till Gud. Ibland kommer man fram med bröd, druvor och blommor. I Afrika är man mycket bättre på att bära fram offergåvorna än vi. Jag var en gång i Nigeria på en prästvigning. Då tog offertorieprocessionen nästan en halvtimme. Man dansade fram med gåvor. Det var allt möjligt. De kom med stora balar med toalettpapper på huvudet. Allt kan välsignas. Allt kan bli till Guds ära. Det uttrycker den bibliska grundhållningen, att vi får Guds förtroende att välsigna skapelsen med hans välsignelse. Allt tas in i lovsången till Guds ära.

I Israels tempel hade man en hel offerliturgi. I den moderna judendomen har det försvunnit. Man har inga brännoffer, tackoffer och lovoffer längre på samma sätt. I många religioner hade man olika former av offer, som naturligtvis kunde vara mycket grymma. Allt kan missbrukas. Jag har alltid tyckt om när man talar om viftoffret, som omtalas i Moseböckerna. Man skulle vifta med en kärve av t.ex. vete. Med en liten symbolisk gest kan vi uttrycka en stor grundläggande tanke: Herre, allt kommer från dig och allt vill vi viga till dig. Allt du har skapat är gott och vi ger det tillbaka till dig. Den tanken är mycket tydlig i hela Jesu liv. När Jesus frambärs som barn i templet handlar det om det klassiska offret av den förstfödde. Allt förstfött skulle offras till Gud. Allt det vi har fått av Gud får vi också anförtro honom. Lite av den tanken finns också i dopliturgin. Detta barn har ni fått av Gud, men nu viger ni honom till Gud. Vi tar emot honom som en gåva och ger honom till Gud.

Ömsesidigheten i själva välsignelsen är ett mycket viktigt moment, något som vi kanske inte alltid tänker på. Gud har välsignat oss, men vi får också välsigna honom genom allt det vi möter i vår skapade verklighet. Allting kan helgas till honom. Vi har en abbedissa i ett benediktinkloster som brukar säga, att här i klostret är allt helgat: kastruller och grytor. Den heliga Teresa av Avila (1515-1582) säger, att Gud går omkring bland grytorna och kastrullerna i köket. Hela vår miljö är helgad och välsignad. Det är lite svårare för oss, som ofta skiljer mellan profant och sakralt, att riktigt ta till oss, att också vår vardag är en sakral mötesplats med Gud. Samtidigt har jag hört många som under Corona-tiden har upptäckt, att deras hem också är en helgedom. De kan inte gå till kyrkan, men de kan göra sitt hem till en hem-kyrka. En sådan svår tid kan för många människor ha öppnat ett nytt perspektiv. Mitt hem är också en helgad plats, där jag får leva i bön. Är jag ensam, får jag be som eremit i mitt eremitage. Är jag med flera, kan jag ha en hem-liturgi.

Det är typiskt för den bibliska tanken, och inte minst för judarna i dag, att en stor del av liturgin sker i hemmet. Det har gått förlorat för oss. Tidigare samlades man ofta i familjerna för gemensam måltid. Nu går många ungdomar till frysen eller kylan och äter för sig själva. Man har förlorat hemliturgin. Man samlades förr ofta till daglig rosenkrans, men nu tittar man på sin egen dator istället. Det är viktigt att återupptäcka hemmet som en helgedom. Många vill ha sitt hem välsignat. I vissa kulturer vill man ha det varje år på nytt. De tycker att välsignelsen mattas av och behöver upprepas gång på gång. För andra räcker det med en gång. Vi har kvar något av detta, att vi med Guds välsignelse vill välsigna vår egen verklighet för att

bli påmind om, att han ger oss sin välsignelse och att vi i eukaristin tar emot den på ett helt unikt sätt. Välsignelsen sprider sig sedan och präglar atmosfären och miljön. Det beror mycket på oss själva, om vi har en vilja och en längtan att verkligen bli mer och mer välsignade och uppfyllda av Guds välsignelse. Det var det andra ordet *berakah*.

Det tredje ordet är *zikkaron*, minne, åminnelse. På grekiska säger man *anamnesis*. Gör detta till minne av mig. Gör detta till min åminnelse, säger Jesus. Då måste vi komma ihåg, att när vi använder ordet minne, är det en mycket försvagad betydelse, om man jämför med den hebreiska innebörden. Vi har så många minnen, säger vi. Vi ser det som en låda, ett förråd med minnen. Vissa minnen har varit väldigt viktiga. Det är ofta de mest smärtsamma och de mest glädjrika. Vi är ofta präglade av vissa djupa minnen, mer än vi själva förstår. De har sin betydelse, inte bara det som hände då, utan de präglar vårt liv. Vi har en viss förståelse av att minne och åminnelse kan vara något som verkligen har en betydelse här och nu, också för vår frälsning och för vår helgelse. Så är det också när vi talar om minne i detta sammanhang.

Den åminnelse vi firar blir sakramentalt närvarande i eukaristin. Kristi sista nattvard blir närvarande sakramentalt, när vi deltar i mässan, i nattvarden. Det som skedde då får sin sakramentala följd här och nu. Det är Jesus själv som blir vår föda i bröd och vin, när vi firar denna åminnelse. Också det går tillbaka på den judiska påskmåltiden, när man firar minnet av uttåget från Egypten, befrielsen, frälsningen. Det blir en levande verklighet för de fromma judarna, att Herren fortsätter att kalla dem ut ur slavhuset, ur betrycket och öppnar det nya, förlovade landet för dem. Ännu mycket mer borde det vara så också för oss, när vi firar eukaristin, att vi verkligen förstår, att här är det Herren som befriar oss ur syndens slaveri och ger oss del av sin eviga härlighet.

Det är inte bara ett minne i det förflutna som vi ser tillbaka på, utan det är en frälsningsverklighet, som blir sakramentalt närvarande på våra altaren. Det tar tid att ta till sig det, eftersom vi har förlorat förståelsen av den kraftfulla innebörd som finns i orden. Vi lever på minnen, säger vi ibland. Frågan är om det är något som förändrar oss och förvandlar oss, eller är det bara så, att vi tänker att en gång var vi på Mallorca och en annan gång på Menorca, ofta är det bara lite flyktiga minnesbilder. När vi firar eukaristin är det något oändligt mycket djupare. Vi får vara med Jesus i hans frälsningshandlande. Vi är med vid den sista nattvarden. Vi är med vid korset och vid uppståndelsen. Hela påskmysteriet blir sakramentalt närvarande för vår frälsnings skull. Denna sakramentala realism är svår att förstå för människor i dag. Vi tolkar ofta om det och säger, att detta är ett fromt minne av det som har skett en gång och som vi symboliskt tänker på. Men då förlorar det också sin förvandlande kraft.

Teologin har alltid brottats med dessa frågor. Att försöka uttrycka det vi är med om på ett sätt som människor kan förstå och ta till sig är inte lätt, eftersom orden för oss har en annan innebörd. Alla tre orden, *dabar* (ord), *berakah* (välsignelse) och *zikkaron* (minne) har en annan innebörd för vanliga människor i vår tid, och därför är det inte helt lätt att ta till sig den bibliska och hebreiska tankevärlden. Det är en av de stora uppgifterna pedagogiskt, inte minst för att hjälpa barn och ungdomar, att förstå vad det är som händer i mässan. Det är bara en massa ord, säger de och så sjunger man tråkiga låtar emellanåt. Barn och ungdomar lever i en helt annan värld. Hur skall de då kunna förstå hur viktig mässan är? Det är en av Kyrkans stora utmaningar att försöka förklara något som inte går att omedelbart tillgodogöra sig. Samtidigt vet vi att många människor har ett slags sjätte sinne för mysteriet.

Allt kan inte förklaras. Jag brukar peka på de förståndshandikappade. De har inte förståndets möjligheter att tränga in i sådana förklaringar. Men ibland har de mer än andra ett slags sjätte sinne för att förstå det djupa mysteriet. När man är med på gudstjänster ordnade av ”Tro och Ljus” märker man det. Jag tänker också på en yngre man som brukade komma till karmelitsystrarna i Glumslöv. Han var redan då uppemot 40 år. Han kunde inte tala, men alla var tagna över hur intensivt han levde med i de heliga handlingarna vid altaret. Jag sade en gång till systrarna, att ingen av dem levde med så intensivt i det heliga handlandet som han gjorde. De nickade. Det var så påtagligt, att han levde sig in i detta mysterium. Han kunde inte förstå ord som *zikkaron*, men själva mysteriet förstod han. Det finns alltid människor som har det här sinnet. Sedan dog mannens föräldrar. Han kom till ett hem och kom då inte längre till kyrkan. Då hände något, nästan mirakulöst. Ett av biträdena på hemmet förstod, att han saknade något. Då tog hon honom med på sin fritid till kyrkan, fastän hon inte själv var direkt kyrkligt engagerad. Hon anade, att för honom var det så oerhört viktigt att få vara med när eukaristin firades. Det finns olika sätt att närma sig mysteriet. Vissa behöver undervisning, pedagogiskt material. Andra har ett sjätte sinne. Det gäller inte minst de som på andra områden är mindre privilegierade. Gud har många sätt att möta människor. Vi får aldrig glömma att han har vägar att nå människor som vi inte känner till.

Det är en nåd för oss att få ta emot eukaristin, att växa in i den atmosfär som innebär att eukaristin bär frukt i vårt vardagliga liv. Då förändras också mycket i vårt vanliga liv. Vi kan tänka på ordet *berakah*. Om jag tänker på att jag får förvalta Guds välsignelse, att jag verkligen får sprida hans väldoft och helga den vardagliga lunken där jag lever, mitt arbete, mina relationer och tingen, får livet en helt annan karaktär. Jag låter då allt detta smälta och bära frukt i mitt liv. Då blir det en andra natur för mig att leva i en eukaristisk atmosfär, där minsta lilla sak kan framkalla min tacksamhet till Gud och min lovsång.

De mänskliga relationerna får då ett helt annat djup, eftersom jag förstår att jag är kallad att välsigna varje människa jag möter. Det finns människor som älskar att tyst och försynt välsigna dem som sitter i tunnelbanevagnen, även om de är lite jobbiga och skriker. Desto mer får man välsigna dem. Den kristocentriska grundattityden gör att vi i Kristus vill förmedla hans nåd till alla. I Stockholm hade vi en Joseffsyster, syster Ingrid, som brukade säga, att det är så underbart med alla de ungdomar som hon mötte på tunnelbanan. De hjälpte henne. De flesta tyckte annars att ungdomarna var jobbiga, men för henne var det tvärtom. Naturligtvis berodde det på, att hon genom sitt sätt att vara på ett osynligt och försynt sätt kunde förmedla välsignelse. Vi har alla mött sådana människor som bara genom att visa sig sprider välsignelse och godhet omkring sig, också på en arbetsplats. Ibland hör man att när en sådan person kommer in i lunchrummet, tystnar skvaller, förtal och svordomar. Man kan liksom inte fortsätta, då hon bara genom att visa sig sprider en god atmosfär omkring sig. När jag var i klostret i Norraby och munkarna åkte och tankade bensin i Tågarp, sade man på macken, att nu kan de inte svära, när munkarna kommer. Vi kan faktiskt påverka miljön, atmosfären, om vi lever av Guds välsignelse. Om vi verkligen låter eukaristin präglade om vårt liv, blir det naturligt för oss att försöka sprida välsignelsen omkring oss. Det kan tyvärr misslyckas också. Man kan tycka att vi kristna är så tillgjorda och aldrig säger ett naturligt ord.

Vår uppgift som Jesus lärjungar och som eukaristins mottagare innebär något stort och omvälvande, att vi är kallade att beröra hela verkligheten med Guds välsignelse och nåd, att vi som abbedissan sade, måste behandla tingen med samma värdighet, vare sig det är de eukaristiska kärlen eller våra kokkärl. I en orden brukade man halvt på skämt säga, att man

kan bedöma om någon har en kallelse på det sätt han eller hon stänger en dörr. Är det någon som hela tiden slänger igen dörrarna, är det kanske inte riktigt den miljö som passar. Vi får tro att vi överallt kan underminera världens herre och låta Herren själv ta över. Vi kan överallt som kristna sprida Kristi väldoft och låta hans välsignelse tränga in lite varstans. Det finns ingen miljö, ingenting som är helt stängt för Gud. Det kan vara intressant och spännande att tänka så. Jag hör ibland någon som säger sig vara så ensam på sin arbetsplats där det är ingen som tror på Gud. Då säger jag: så spännande, då du har du fått en mycket fin uppgift att representera honom här och genom din närvaro försöka sprida det som är gott. Samtidigt kan det vara jobbigt. En av våra diakoner berättade hur det var i en skolklass där hans son gick. Det var bara två troende i klassen. En var katolik och en var muslim. De blev vänner.

Ingen situation är så låst, så hopplös, att det inte går att tränga in där och förvandla den, och vi kristna i alla miljöer, i alla sammanhang, har en viktig uppgift. Jag kände en gammal from kroatiska som nu är död. Hon fick för sig att hon alltid ville ge mig Svensk Damtidning. Hon sade, att det kunde vara bra för mig att läsa något sådant. Nu är hon död, så jag vet inte om jag kommer att få Svensk Damtidning längre. Hon menade, att det finns många som behöver förböner i kändiskretsarna. Livet blir mycket mer spännande om vi tänker så, istället för att oja oss över, att det är så få som går i kyrkan, så få som tror på Gud och så få som vill betala sin kyrkoavgift. Det är lätt att fastna i en negativ uppgivenhet, när vi lever i en sekulär värld.

Istället är det en spännande, fantastisk uppgift. Nu har jag hamnat i ett hus, där ingen går till kyrkan. Då undrar de, vad jag gör på söndag morgon, när jag ger mig iväg så tidigt. Då har jag chans att berätta det. Vi kan tänka på en flicka som har gått till konfirmationen. Man säger till konfirmanderna att de skall berätta för sina kompisar vad de har varit med om med egna ord. Kompisarna är mer intresserade än vi tror. I Eugenia var det plötsligt en del flickor med slöjor där. Då var det en katolsk flicka som hade tagit med sig sina muslimska kompisar. Vi får tro att Gud har anförtrott oss denna värld. Hur sekulär och materialistisk den är, är den inte ogenomtränglig. Det finns små springor, där Gud kan komma in. Johannes av Korset har en vacker bild av detta. I Spanien stänger man alla luckor, för att solen inte skall tränga in i husen. I Sverige är det ofta tvärtom, för vi vill ha mer sol. I de tjocka luckorna i Spanien finns det alltid små springor, där solen kan tränga in. Så är det också med Gud. Även om människorna gör allt för att inte Gud skall finnas med, så kan han tränga in. I Sovjetunionen hade man ateistiska muséer, där man visade olika religiösa föremål. Då visade det sig, att folk kom dit för att be. Det som var menat att stänga ute Gud kan ibland få människor att längta efter honom.

Om vi låter oss näras och födas av eukaristin, blir vi också eukaristins budbärare. Vi kan sprida tacksägelsen, lovsägelsen eller välsignelsen omkring oss, också i de rum, i de miljöer och bland de människor, där Gud inte tycks finnas med. Då blir det spännande och roligt att tänka efter, hur vi kan försöka smuggla in lite av det gudomliga i vår sekulära miljö och hur vi kan underminera den sekulära ordningen. Vi behöver då lite fantasi och humor, för det kan också misslyckas, så att vi kan få en skopa ovett över oss. Om vi verkligen vill vara Jesu lärjungar, får vi stå ut med lite förföljelse, förakt eller förlöjligande. I grund och botten vet vi att människor är mer öppna än vi tror. Jag har hört många som säger, att när människor verkligen har något bekymmer är det till dem de kommer. Annars är de alltid arga på dem för att de är kristna, katoliker eller andra troende.

Vi ber till sist för varandra, att vi skall sändas ut som eukaristiska vittnen i en värld, där vi kan möta motstånd men också oväntad öppenhet. Vi har en underbar kallelse att sprida Guds välsignelse, sanning, godhet och barmhärtighet. Han är med oss, hjälper oss och sänder ut oss, så att mässan går över i mission, så att vi får bära ut det vi har tagit emot till hjälp och till välsignelse för andra.

Herre, Jesus Kristus, du blev sänd till denna världen och vi är delaktiga i din sändning. Genom eukaristins näring får vi kraft att gå ut i ditt namn, sprida din välsignelse, välsigna i ditt namn och helga denna värld som är skapad till Guds förhärligande. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.